

แนวทางการเพิ่มผลผลิตปาลานิลเพื่อ
ความมั่นคงทางอาหารของไทย

โดย

นาย อติศร์ กฤษณวงศ์
รองกรรมการผู้จัดการอาวุโส
บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด(มหาชน)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๗
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๗ -๒๕๕๘

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการเพิ่มผลผลิตปลานิลเพื่อความมั่นคงทางอาหารของไทย

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย นายอดิสร กฤษณวงศ์

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๗

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการเพิ่มผลผลิตปลานิลเพื่อความมั่นคงทางอาหารของไทย” นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาห่วงโซ่คุณค่าปลานิล โดยทำการศึกษาในเขตภาคกลาง ในจังหวัดนครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี และอ่างทอง และเพื่อศึกษาสถานการณ์การเลี้ยง พฤติกรรมของเกษตรกร ตลาดรับซื้อ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลระดับปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในเขตภาคกลางจำนวน ๒๔ ราย และค้นคว้าจากตำรา เอกสารทางราชการ

ปลานิลเป็นปลาที่มีผลผลิตจากการเลี้ยงมากที่สุดของโลก และจากผลการวิจัยทำให้ทราบว่าประเทศไทยตั้งอยู่ในแนวเขตภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสมที่สุด แห่งหนึ่งของโลกในการเพาะเลี้ยงปลานิลเนื่องจากเป็นเขตร้อนชื้น (Tropical Zone) อุณหภูมิเฉลี่ยในรอบปีอยู่ระหว่าง ๒๕-๓๕ องศาเซลเซียส และมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปีละ ๗๐๐,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็นสภาพนิเวศน์พื้นฐานของปลานิล และประเทศไทยผลิตปลานิลได้เป็นอันดับ ๔ ของโลก มีผลผลิตรวม ๒๓๐,๐๐๐ ตันในปี ๒๕๕๕ หรือเท่ากับร้อยละ ๙ ของผลผลิตทั่วโลกเท่านั้นและปลาที่ผลิตได้มีคุณภาพด้านความน่ากินและคุณภาพด้านอื่นๆไม่ตรงต่อความต้องการของตลาดโลก อันมีสาเหตุมาจากฟาร์มเพาะเลี้ยงปลานิลของไทยกว่าร้อยละ ๙๐ ไม่ผ่านมาตรฐาน GAP (Good Aquaculture Practice) อันเป็นมาตรฐานสากลสำหรับฟาร์มเพาะเลี้ยงปลาที่ทั่วโลกยอมรับ หากไทยสามารถนำเอาความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (Competitive Advantage) ในการผลิตปลานิล มาผ่านกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพก็สามารถเพิ่มมูลค่าจากการเลี้ยงได้อีกมากและยังสามารถยกระดับเป็นประเทศผู้ผลิตอาหารชั้นนำของโลกตามวิสัยทัศน์ของรัฐบาลในการเป็นครัวของโลกอีกด้วย

คำนำ

ปลานิลเป็นปลาเนื้อขาวเศรษฐกิจที่ได้จากการเพาะเลี้ยงที่มีความต้องการของตลาดโลกมากเป็นอันดับหนึ่งในปัจจุบัน ด้วยผลผลิตเกือบห้าล้านตันต่อปี และมีอัตราการเจริญเติบโตปีละไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๑๕ เนื่องจากเลี้ยงง่าย เนื้อมีสีขาวและรสชาติดี มีไขมันในกล้ามเนื้อน้อย จึงไม่ค่อยมีกลิ่นคาว มีปัญหาเรื่องโรคระบาดน้อย จึงเป็นที่นิยมในการบริโภคอย่างแพร่หลายในทั่วทุกภูมิภาคของไทยและทั่วโลก ด้วยข้อดีของเนื้อปลานิลที่สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายรูปแบบในรายการอาหารของแต่ละประเทศ ประเทศไทยมีสัดส่วนผลิตปลานิลเพียงร้อยละ ๙ ตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น มีความเหมาะสมในการเพาะเลี้ยงปลานิล มีนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน สามารถพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตปลานิลให้ได้ปลาที่มีคุณภาพ ต้นทุนอยู่ในระดับที่แข่งขันได้ อันจะทำให้ประเทศไทยสามารถเพิ่มผลผลิตปลานิล จากต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหาร รวมทั้งเป็นการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศที่จะกระจาย ภายใต้อุปสรรคประชาชนในภาคการเกษตรได้โดยตรงอีกด้วย ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดการเพิ่มการผลิตปลานิลที่มีคุณภาพต่อไปอย่างยั่งยืนต่อไป

อดิสร กฤษณวงศ์

(นายอดิสร กฤษณวงศ์)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๗

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	จ
สารบัญแผนภาพ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ขอบเขตของการวิจัย	๒
วิธีดำเนินการวิจัย	๒
ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๓
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยด้านยุทธศาสตร์การผลิตปลานิล ในประเทศไทย	๔
ผลผลิตปลานิลของโลก ประเทศผู้ผลิตและประเทศผู้นำเข้าที่สำคัญ	๔
สภาพทางภูมิศาสตร์ของไทยที่เกี่ยวข้องกับการเพาะเลี้ยงปลานิล	๑๒
ห่วงโซ่อุปทานปลานิลของไทย	๑๓
สถานการณ์และแนวโน้มของการเพาะเลี้ยงปลานิลในประเทศไทย	๑๗
ปริมาณและมูลค่าผลผลิตปลานิลในประเทศไทย	๑๘
ราคาเฉลี่ยปลานิลในประเทศไทย	๒๐
มาตรฐานการผลิตปลานิลของเกษตรกรไทยที่มีผลต่อการส่งออก	๒๒
นโยบายส่งเสริมการเพาะเลี้ยงปลานิลของกรมประมง	๒๓
การจัดสรรพื้นที่ชลประทานเพื่อการเพาะเลี้ยงปลานิล	๒๔
กฎหมายควบคุมการใช้สารต้องห้ามในการเลี้ยงปลานิล	๓๔
บทบาทของภาครัฐ และเอกชนในการเผยแพร่องค์ความรู้ให้แก่เกษตรกร เพื่อยกระดับมาตรฐานการผลิตปลานิล	๓๖

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
ปัจจัยความสำเร็จของ cluster	๔๓
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๔
สรุป	๔๕
บทที่ ๓ สถานการณ์และปัญหาการผลิตปาลานิลในเขตภาคกลาง	๔๖
มาตรฐานการผลิตปาลานิลของเกษตรกรไทยที่มีผลต่อการส่งออก	๔๗
สรุป	๔๙
บทที่ ๔ แนวทางการเพิ่มผลผลิตปาลานิลในเขตภาคกลาง	๕๐
ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตปาลานิล	๕๐
การยกระดับมาตรฐานการผลิตปาลานิลของเกษตรกรไทยให้เป็นที่ยอมรับ ของตลาดโลก	๕๒
แนวทางการทบทวน ปรับเปลี่ยน และพัฒนายุทธศาสตร์การผลิตปาลานิล ของไทยให้มีความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในระดับโลก	๕๓
สรุป	๕๔
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๕๕
สรุป	๕๕
ข้อเสนอแนะ	๕๕
บรรณานุกรม	๕๙
ประวัติย่อผู้วิจัย	๖๐

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒-๑	ผลผลิตปลานิลของโลก ปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๘	๔
๒-๒	ปริมาณการเลี้ยงปลานิลของโลกรายประเทศ ปี ๒๕๔๔-๒๕๔๘	๕
๒-๓	ปริมาณการนำเข้าปลานิลของสหรัฐอเมริกาแบ่งตามผลิตภัณฑ์ ๒๕๔๖-๒๕๕๐	๖
๒-๔	ปริมาณการนำเข้าปลานิลทั้งตัวแช่แข็ง ของสหรัฐอเมริกาจาก ประเทศต่าง ๆ ปี ๒๕๔๖-๒๕๕๐	๗
๒-๕	ปริมาณการนำเข้าเนื้อปลานิลแล่แบบฟิลเล่แช่แข็ง ของสหรัฐ อเมริกาจากประเทศต่าง ๆ ปี ๒๕๔๖-๒๕๕๐	๘
๒-๖	ปริมาณการนำเข้าเนื้อปลานิลแล่แบบฟิลเล่สด ของสหรัฐอเมริกา จาก ประเทศต่าง ๆ ปี ๒๕๔๖-๒๕๕๐	๙
๒-๗	ปริมาณการส่งออกปลานิลของจีนไปยังประเทศต่าง ๆ ปี ๒๕๔๗-๒๕๕๐	๑๑
๒-๘	ปริมาณและมูลค่าการส่งออกปลานิล ระหว่างปี ๒๕๔๕-๒๕๕๑	๒๑
๒-๙	อาหารที่มียาสัตว์ตกค้างมีมาตรฐาน	๓๕
๓-๑	ผลผลิตปลานิล	๔๖

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า	
๒-๑	ห้วงโซ่อุปทานปลานิล	๑๔
๒-๒	ผลผลิตและมูลค่าปลานิล (เฉพาะรายที่มีผลผลิต) ปี พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๑	๑๙
๒-๓	แผนที่ยุทธศาสตร์ กรมชลประทาน	๒๖
๒-๔	ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาแหล่งน้ำ	๒๗
๒-๕	ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ การบริหารจัดการน้ำ	๒๘
๒-๖	ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ การป้องกันและบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำ	๒๙
๒-๗	ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔ การรักษาพื้นที่ทำการเกษตรในเขตชลประทาน	๓๐
๒-๘	ที่ดินเพื่อกิจการชลประทาน	๓๑
๒-๙	ตัวอย่างการจัดการระบบชลประทานจังหวัดสุพรรณบุรี	๓๒
๒-๑๐	ตัวอย่างการจัดการระบบชลประทานคลองมะขามเฒ่า จ.ชัยนาท	๓๓
๒-๑๑	คลัสเตอร์อุตสาหกรรมปลานิล	๓๗
๒-๑๒	คลัสเตอร์กับการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ	๓๘
๒-๑๓	ประโยชน์ของคลัสเตอร์	๓๙
๒-๑๔	คลัสเตอร์ปลานิลภาคกลาง	๔๑
๒-๑๕	ปัจจัยความสำเร็จของคลัสเตอร์	๔๒
๔-๑	สรุปประเด็นปัญหาอุตสาหกรรมการเลี้ยงปลานิลในเขตภาคกลาง	๕๐
๔-๒	การจัดสรรพื้นที่ชลประทาน	๕๑

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเพาะเลี้ยงปลานิล (*Oreochromis niloticus*) เป็นอุตสาหกรรมการผลิตปลาโดยมนุษย์ที่ใหญ่เป็นอันดับ ๑ ของโลก รองลงมาคือปลาซวาย (Dori or Basa Fish) จากเวียดนามและปลาแซลมอนจากแอตแลนติกเหนือ โดยมีผลผลิตทั่วโลกรวมกันกว่า ๔ ล้านตันในแต่ละปี โดยมีจีนเป็นผู้ผลิตและส่งออกอันดับหนึ่งถึงประมาณครึ่งหนึ่งของผลผลิตทั้งโลกที่มีมูลค่ารวมกว่า ๑๒,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยมีผู้นำเข้ารายใหญ่คือสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและทวีปแอฟริกา

ประเทศไทยตั้งอยู่ในแนวเขตภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสมที่สุดแห่งหนึ่งของโลกในการเพาะเลี้ยงปลานิลเนื่องจากเป็นเขตร้อนชื้น (Tropical Zone) อุณหภูมิเฉลี่ยในรอบปีอยู่ระหว่าง ๒๕-๓๕ องศาเซลเซียส และมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปีละ ๗๐๐,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร(สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร,๒๕๔๒) ซึ่งเป็นสภาพนิเวศน์พื้นฐานของปลานิล และประเทศไทยผลิตปลานิลได้เป็นอันดับ ๔ ของโลก มีผลผลิตรวม ๒๓๐,๐๐๐ ตันในปี ๒๕๕๕ หรือเท่ากับร้อยละ ๙ ของผลผลิตทั่วโลก โดยมีจีนเป็นอันดับหนึ่งตามมาด้วยอียิปต์และอินโดนีเซีย ในขณะที่ผู้ผลิตอันดับ ๕ คือฟิลิปปินส์ก็มีการพัฒนาการเลี้ยงปลานิลและเพิ่มผลผลิตขึ้นมาอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากรัฐบาล แต่ประเทศไทยสามารถส่งออกปลานิลได้เพียงปีละ ๒๐,๐๐๐ ตัน หรือราวร้อยละ ๑๐ ของผลผลิตทั้งหมดของไทยเป็นอันดับที่ ๑๑ ของโลกเนื่องจากปลานิลส่วนใหญ่ที่ผลิตได้เป็นปลาที่มีขนาดต่ำกว่า ๗๐๐ กรัม/ตัว และมีคุณภาพด้านความน่ากิน (Palatability) ไม่ตรงต่อความต้องการของตลาดโลก อันมีสาเหตุมาจากฟาร์มเพาะเลี้ยงปลานิลของไทยกว่าร้อยละ ๘๐ ไม่ผ่านมาตรฐาน GAP (Good Aquaculture Practice) อันเป็นมาตรฐานสากลสำหรับฟาร์มเพาะเลี้ยงปลาที่ทั่วโลกยอมรับ หากไทยสามารถนำเอาความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (Competitive Advantage) ในการผลิตปลานิล มาผ่านกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพก็สามารถเพิ่มมูลค่าการส่งออกได้อีกมาก ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าในด้าน

การผลิต ประเทศไทยถือเป็นประเทศที่มีความพร้อมด้านการผลิตทั้งในด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ สภาพอากาศ ตลอดจนแหล่งน้ำธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยงปลาในตระกูลปลานิล โดยมีโอกาสทางการตลาดทั้งภายในและตลาดส่งออกรองรับ เป็นการเข้าสู่แผนยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับโอกาสในการพัฒนาและวิสัยทัศน์ของรัฐบาลในการเป็นครัวของโลก โดยมุ่งสู่ผลผลิตที่ได้มาตรฐานสากลและความได้เปรียบทางการแข่งขัน จึงเชื่อได้ว่าไทยสามารถพัฒนาเพิ่มผลผลิตปลานิลเป็น ๔๐๐,๐๐๐ ตัน/ปี และเพิ่มปริมาณการส่งออกให้ได้ถึง ๑๕๐,๐๐๐ ตัน/ปี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาห่วงโซ่อุปทานปลานิล
๒. เพื่อศึกษาสถานการณ์ การผลิตปลานิลในเขตภาคกลาง ตลาดรับซื้อและพฤติกรรม การเลี้ยงปลาของเกษตรกร รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการผลิตปลานิล
๓. นำเสนอแนวทางการเพิ่มผลผลิตปลานิลจากการเพาะเลี้ยง

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ยุทธศาสตร์การพัฒนาปลานิลของกรมประมง
๒. ห่วงโซ่อุปทานปลานิลในเขตภาคกลาง โดยเฉพาะจังหวัดทางฝั่งตะวันตกของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตชลประทาน ได้แก่ จังหวัดนครปฐม, ราชบุรี, สุพรรณบุรี, อ่างทอง
๓. กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในเขตภาคกลาง จำนวน ๒๔ ราย
๔. ระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูล ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘ – ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๘

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิจัยเชิงพรรณนาและศึกษาวิเคราะห์ โดยการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลระดับปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในเขตภาคกลาง และจากข้อมูลระดับทุติยภูมิจากการศึกษา ค้นคว้าจากตำรา เอกสารทางราชการ คู่มือต่างๆ

ตลอดจนงานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาเปรียบเทียบกับหลักการและเหตุผล เพื่อนำไปสู่ผลการวิจัยและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทราบถึงปัญหาในระบบห่วงโซ่อุปทาน เพื่อดำเนินการหาทางร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยมีภาครัฐเป็นแกนนำ

๒. ประเทศไทยมีแนวทางเพิ่มผลผลิตปศุสัตว์จากการเพาะเลี้ยงได้ โดยมีผลผลิต ๔๐๐,๐๐๐ ตัน/ปี เป็นการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product-GDP) ให้กับประเทศไทย ได้ร้อยละ ๐.๑ และเป็นการกระจายรายได้ไปสู่เกษตรกรไทยอย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารอีกด้วย

๓. ทราบถึงแนวทางการเพิ่มผลผลิตปศุสัตว์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ชลประทานในภาคอื่นๆได้ต่อไป

คำจำกัดความ

ความมั่นคงด้านอาหาร การหาได้ของอาหารและเข้าถึงอาหารได้ของบุคคล ครอบครัว ประชาชาติ ภูมิภาคและโลกทุกที่ทุกเวลาอย่างพอเพียง โดยสอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและควมมีเสถียรภาพ

คลัสเตอร์=กลุ่มของธุรกิจและสถาบันที่เกี่ยวข้องมารวมตัวกันดำเนินกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน มีความร่วมมือเกื้อหนุน เชื่อมโยงและเสริมกิจการซึ่งกันและกันอย่างรอบคอบ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน

Tropical Zone พื้นที่ภูมิอากาศแบบร้อนผสมกับภูมิอากาศแบบชุ่มชื้น เป็นบริเวณของโลกที่อยู่รอบเส้นศูนย์สูตร ระหว่างละติจูดที่ ๒๓.๕ องศาเหนือ และ ๒๓.๕ องศาใต้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ด้านยุทธศาสตร์

การผลิตปาลานิลในประเทศไทย

ผลผลิตปาลานิลของโลก ประเทศผู้ผลิตและประเทศผู้นำเข้าที่สำคัญ

การเพาะเลี้ยงปาลานิลนั้นมีการเพาะเลี้ยงไปทั่วโลก ในช่วงปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๘ ผลผลิตปาลานิลได้เพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ปี ๒๕๔๘ มีผลผลิตปาลานิล ๒,๐๒๕,๕๖๐ ตัน มูลค่า ๒,๔๕๗,๓๑๒ พันเหรียญสหรัฐฯ เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๗ ซึ่งมีผลผลิต ๑,๘๙๙,๐๐๐ ตัน มูลค่า ๒,๒๖๙,๔๔๕ พันเหรียญสหรัฐฯ คิดเป็นร้อยละ ๖.๖๖ และ ๘.๒๘ ตามลำดับ (ตารางที่ ๒-๑)

ตารางที่ ๒-๑ ผลผลิตปาลานิลของโลก ปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๘

ปี	ผลผลิต	
	ปริมาณ	มูลค่า
๒๕๔๔	๑,๓๘๖,๒๗๕	๑,๘๕๑,๒๓๒
๒๕๔๕	๑,๕๙๐,๕๗๓	๑,๘๒๔,๕๗๒
๒๕๔๖	๑,๖๘๓,๖๓๗	๒,๐๕๑,๕๓๖
๒๕๔๗	๑,๘๙๙,๐๐๐	๒,๒๖๙,๔๔๕
๒๕๔๘	๒,๐๒๕,๕๖๐	๒,๔๕๗,๓๑๒
อัตราการขยายตัวต่อปี (%)	๑๐.๕๒	๘.๑๖

ที่มา : องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO)

ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีผลผลิตปลานิลมากที่สุดในโลก ในปี ๒๕๔๘ ประเทศจีนมีผลผลิตปลานิลอยู่ที่ ๙๗๘.๑ พันตัน รองลงมาได้แก่ อียิปต์ อินโดนีเซีย ไทย และฟิลิปปินส์ ซึ่งมีผลผลิต ๒๐๖.๖, ๑๘๙.๖, ๑๖๓.๐ และ ๑๐๙.๗ พันตัน ตามลำดับ ส่วนไทยสามารถผลิตได้เป็นอันดับที่ ๔ ของโลก (ตารางที่ ๒-๒)

ตารางที่ ๒-๒ ปริมาณการเลี้ยงปลานิลของโลกรายประเทศ ปี ๒๕๔๔-๒๕๔๘

ประเทศ	หน่วย: ๑,๐๐๐ ตัน					อัตราการขยายตัวต่อปี(%)
	๒๕๔๔	๒๕๔๕	๒๕๔๖	๒๕๔๗	๒๕๔๘	
จีน	๖๗๑.๗	๗๐๖.๖	๘๐๕.๘	๘๙๗.๓	๙๗๘.๑	๑๐.๕๑
อียิปต์	๑๒๘.๘	๑๓๘.๔	๑๖๖.๓	๑๗๖.๙	๒๐๖.๖	๑๒.๖๔
อินโดนีเซีย	๑๐๕.๑	๑๐๙.๘	๑๒๓.๗	๑๓๙.๐	๑๘๙.๖	๑๕.๒๑
ไทย	๑๐๖.๗	๑๒๒.๔	๑๓๐.๐	๑๔๕.๙	๑๖๓.๐	๑๐.๗๗
ฟิลิปปินส์	๘๕.๕	๘๓.๘	๙๘.๓	๑๖๐.๒	๑๐๙.๗	๑๒.๔๑
ไต้หวัน	๘๒.๘	๘๕.๐	๘๕.๓	๘๙.๓	๘๓.๔	.๖๔
มาเลเซีย	๑๖.๒	๒๐.๗	๒๒.๕	๒๕.๖	๒๘.๖	๑๔.๔๕
ลาว	๒๒.๕	๒๖.๙	๒๙.๒	๒๙.๒	๑๙.๖	- ๑.๙๒
บราซิล	๓๕.๘	๔๒.๐	๖๒.๕	๖๙.๑	๖๗.๘	๑๙.๔๒
เอกวาดอร์	๕.๑	๑๔.๐	๑๙.๐	๒๑.๐	๒๒.๐	๓๙.๕๐
ฮอนดูรัส	๑.๒	๒.๐	๓.๕	๔.๕	๒๘.๕	๑๐๕.๑๙
คอ스타ริกา	๘.๐	๑๒.๕	๑๕.๑	๑๘.๐	๑๖.๕	๑๙.๘๗
สหรัฐอเมริกา	๘.๐	๙.๐	๙.๐	๙.๐	๙.๘	- .๕๐
อื่นๆ	๑๐๙.๘๗	๑๑๗.๔๗	๑๑๕.๔๕	๑๑๕.๙๐	๑๐๕.๕๖	- ๑.๒๒
รวมทั้งหมด	๑,๓๘๙.๒๗	๑,๔๙๐.๕๗	๑,๖๘๓.๖๕	๑,๘๙๙.๐๐	๒,๐๒๕.๕๖	๑๐.๕๒

ที่มา : องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO)

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่นำเข้าปลานิลมากที่สุดในโลก ในช่วงปี ๒๕๔๖-๒๕๔๙ มีปริมาณการนำเข้าปลานิล เพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ในปี ๒๕๕๐ สหรัฐอเมริกานำเข้าปลานิล ประมาณ ๑๗๓.๗ พันตัน เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๙ ซึ่งมีการปริมาณ ๑๕๘.๓ พันตัน คิดเป็นร้อยละ ๙.๗๓ ในการนำเข้าปลานิลนั้นจะนำเข้าในรูปของเนื้อปลานิลแบบฟิลเล่้แช่แข็งมากที่สุด ๑๐๐.๖ พันตัน โดยนำเข้าจากประเทศจีนมากที่สุด คิดเป็นการนำเข้าปริมาณทั้งสิ้น ๘๗.๕ พันตัน รองลงมาสหรัฐนำเข้าปลานิลทั้งตัวแช่แข็ง ๔๖.๙ พันตัน จากประเทศจีน โดยมีการนำเข้า ๓๒.๕ พันตัน และมีการนำเข้าเนื้อปลานิลแล่แบบฟิลเล่้สด ๒๖.๒ พันตัน จากประเทศ เอกวาดอร์ มากที่สุดคิดเป็น ๑๑.๙ พันตัน (ตารางที่ ๒-๓)

ตารางที่ ๒-๓ ปริมาณการนำเข้าปลานิลของสหรัฐอเมริกาแบ่งตามผลิตภัณฑ์ ๒๕๔๖-๒๕๕๐

หน่วย: ๑,๐๐๐ ตัน

รูปแบบผลิตภัณฑ์	ปี					ขยายตัวต่อปี (%)
	๒๕๔๖	๒๕๔๗	๒๕๔๘	๒๕๔๙	๒๕๕๐	
ปลาหิลทั้งตัวแช่แข็ง	๔๙	๕๗.๓๐	๕๖.๕๐	๖๐.๘๐	๕๖.๙๐	-๐.๒๘
เนื้อปลาหิลแล่แบบฟิลเล่้แช่แข็ง	๒๓.๒๐	๓๖.๒๐	๕๕.๖๐	๗๔.๕๐	๑๐๐.๖๐	๔๔.๑๑
เนื้อปลาหิลแล่แบบฟิลเล่้สด	๑๘	๑๗.๕๐	๒๒.๗๐	๒๓.๑๐	๒๖.๒๐	๙.๖๔
รวม	๙๐.๒๐	๑๑๑	๑๓๔.๘๐	๑๕๘.๓๐	๑๗๓.๗๐	๑๗.๙๑

ที่มา : Tilapia Market Report - April ๒๐๐๘, Globefish

ตารางที่ ๒-๔ ปริมาณการนำเข้าสินค้าประเภทต่าง ๆ ปี ๒๕๖๖-๒๕๕๐

ประเทศ	มูลค่า: ๑,๐๐๐ ล้านบาท						อัตราการ ขยายตัวต่อปี (%)
	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	๒๕๖๐	๒๕๖๑	
จีน	๒๖๖.๖๐	๓๑๖.๖๐	๓๐๖.๖๐	๒๖๖.๖๐	๒๖๖.๖๐	๒๖๖.๖๐	๕.๖๕
ไต้หวัน	๑๖๖.๖๐	๒๖๖.๖๐	๒๖๖.๖๐	๑๖๖.๖๐	๑๖๖.๖๐	๑๖๖.๖๐	-๑๐.๐๖
ฮ่องกง	๐.๑๐	๐.๑๐	๐	๐.๒๐	๐.๑๐	๐.๑๐	0.00
ไทย	๐.๑๐	๐.๑๐	๐.๒๐	๐.๖๐	๐.๒๐	๐.๒๐	๓๖.๕๑
ปานามา	๐.๑๐	๐.๑๐	๐.๕๐	๐.๕๐	๐.๑๐	๐.๑๐	๑๕.๖๖
อื่นๆ	๐.๓๐	๐.๒๐	๐.๖๐	๐.๖๐	๐.๕๐	๒๖๖.๒๓	
รวม	๕๖๖.๖๐	๕๖๖.๒๐	๕๖๖.๖๐	๕๖๖.๖๐	๕๖๖.๖๐	๕๖๖.๖๐	-๐.๓๑

ที่มา : Thaiplus Market Report - April ๒๐๑๕, GlobalVish

ตารางที่ ๒-๕ ปริมาณการนำเข้าเมื่อปลายปีของแต่ละแบบฟิล์มแต่ละแห่ง ของสหรัฐอเมริกาจากประเทศ ต่าง ๆ ปี ๒๕๕๖-๒๕๕๗

หน่วย: ๑,๐๐๐ ส.ท.

ประเทศ	อัตรา					
	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	๒๕๕๗	
					ขยายตัวต่อปี (%)	
จีน	๑๕.๙๐	๒๕.๑๐	๔๔.๑๐	๖๙.๓๐	๘๗.๕๐	๕๖.๕๕
อินเดีย	๙๖.๖๐	๔.๓๐	๖.๕๐	๙.๑๐	๘.๖๐	- ๒๑.๙๐
ไต้หวัน	๒.๕๐	๒.๙๐	๓.๑๐	๓.๑๐	๒.๖๐	๒.๑๙
ไทย	๐.๙๐	๐.๙๐	๐.๙๐	๐.๒๐	๐	- ๙๕.๖๙
เกาหลีใต้	๐.๒๐	๐.๒๐	๐.๓๐	๐.๒๐	๐.๕๐	๑๕.๘๗
อื่น ๆ	๐.๒๐	๐.๒๐	๐.๘๐	๐.๕๐	๑.๕๐	๖๙.๙๙
รวม	๕๖.๓๐	๓๖.๒๐	๕๕.๖๐	๙๔.๔๐	๑๐๐.๖๐	๒๐.๗๐

ที่มา : Trade Market Report - April ๒๐๐๘, GlobalFish

ตารางที่ ๒-๖ ปริมาณการนำเข้าเมื่อปลายไตรมาสแบบปีละสี่สัปดาห์ ของสหรัฐอเมริกาจากประเทศต่าง ๆ ปี ๒๕๔๖-๒๕๕๐

หน่วย: ๑,๐๐๐ ตัน

ประเทศ	ปี					ขยายตัวต่อปี (%)
	๒๕๔๖	๒๕๔๗	๒๕๔๘	๒๕๔๙	๒๕๕๐	
เอกวาดอร์	๙.๕๐	๑๐.๒๐	๑๐.๖๐	๑๐.๙๐	๑๑.๙๐	๕.๕๓
โคลัมเบีย	๕	๕.๑๐	๕.๗๐	๖.๗๐	๗.๗๐	-๐.๐๕
ฮอนดูรัส	๒.๙๐	๕	๖.๖๐	๗.๙๐	๙.๙๐	๒๙.๗๗
บราซิล	๐.๒๐	๐.๓๐	๑	๑	๐.๒๐	๑๒.๗๙
อื่นๆ	๑.๙๐	๐.๙๐	๐.๙๐	๑.๓๐	๑.๕๐	๒.๓๒
รวม	๑๙	๑๙.๕๐	๒๒.๙๐	๒๓.๒๐	๒๖.๒๐	๙.๖๙

ที่มา : Tropical Market Report - April ๒๐๐๙, GlobalFish

ปัจจุบันสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศรับซื้อปลานิลมากที่สุดในโลก อย่างไรก็ตามที่สหภาพยุโรปก็มีแนวโน้มการนำเข้ามากขึ้นตามลำดับ ผลจากปริมาณปลาเนื้อขาวที่จับได้ตามธรรมชาติ (Wild Whitefish) มีจำนวนลดน้อยลงในตลาด ขณะนี้กลุ่มประเทศอเมริกาใต้ ได้แก่ คอสตาริกา เม็กซิโก เอกวาดอร์ โคลัมเบีย บราซิล และฮอนดูรัส ได้ขยายการส่งออกเนื้อปลานิลแช่แข็ง (Fresh Tilapia Fillets) ซึ่งมีราคาสูงกว่าเนื้อปลานิลแช่แข็ง (Frozen Tilapia Fillets) ถึงสองเท่าเข้าไปยังสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมาก ไทยส่งออกปลานิลไปยังสหภาพยุโรปเป็นมูลค่าหลายร้อยล้านบาทต่อปี โดยมีแนวโน้มการส่งออกเพิ่มขึ้นทุกปี แม้ว่าปริมาณการส่งออกจะน้อยกว่าการส่งออกไปยังตลาดสหรัฐอเมริกา แต่ตัวเลขก็ยังชี้ให้เห็นว่า ตลาดสหภาพยุโรปยังคงเป็นตลาดที่รับซื้อปลานิลที่สำคัญ ตลาดหนึ่งของไทย ซึ่งมีช่องทางที่จะขยายตลาดได้มากขึ้นต่อไปในอนาคต จากความเคลื่อนไหวของกลุ่มประเทศอเมริกาใต้ ในการหันมาให้ความสนใจขยายตลาดส่งออกปลานิลไปยังสหรัฐอเมริกา เป็นการส่งสัญญาณว่ากลุ่มประเทศเหล่านี้กำลังก้าวขึ้นมาเป็นคู่แข่งสำคัญของการส่งออกสินค้าปลานิลในตลาดโลก ที่ไทยควรจะต้องจับตามองอย่างใกล้ชิด ซึ่งกลุ่มประเทศเหล่านี้จะได้เปรียบในด้านระยะทางขนส่ง เนื่องจากสามารถส่งเนื้อปลานิลแช่แข็ง ซึ่งมีมูลค่าทางการค้าสูงกว่าเนื้อปลานิลแช่แข็ง ไปยังสหรัฐอเมริกาได้เป็นจำนวนมาก

จีน เป็นประเทศที่ผลิตปลานิลได้มากที่สุดในโลก มีปริมาณการส่งออกในช่วงปี ๒๕๔๗-๒๕๕๐ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ในปี ๒๕๕๐ มีปริมาณการส่งออกรวมทั้งสิ้น ๒๑๕ พันตัน เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๙ ซึ่งมีปริมาณ ๑๘๒ พันตัน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๑๓ โดยส่งออกไปยังประเทศสหรัฐอเมริกามากที่สุด ปริมาณ ๑๒๒ พันตัน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๗๔ รองลงมาได้แก่ เม็กซิโก ปริมาณ ๓๙.๓ พันตัน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๒๘ ปริมาณการส่งออกปลานิล จะส่งออกในรูปของปลานิลปรุงแต่งมากที่สุด ๑๙๖,๑๐๐ ตัน รองลงมา ได้แก่ เนื้อปลานิลแช่แข็ง และเนื้อปลานิลฟิลเล่แช่แข็ง ส่งออกปริมาณ ๑๔๐,๐๑๖ และ ๕,๑๓๐ ตัน (ตารางที่ ๒-๗)

ตารางที่ ๒-๗ ปริมาณการส่งออกปลาชนิดของจีนไปยังประเทศต่าง ๆ ปี ๒๕๕๗-๒๕๕๘

กม.๖๒.๑.๑๑๐ ส.พ

ประเทศ	อัตราภาษี				ขยายตัวต่อปี (%)
	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	๒๕๕๐	
สหรัฐอเมริกา	๖๒.๙	๘๐.๙	๑๒๒.๐	๒๕๕๐	๒๕๕.๒๑
เม็กซิโก	๑๕.๙	๑๖.๓	๓๒.๙	๓๕.๓	๕๐.๙๓
สหภาพโซเวียต(รัสเซีย)	.๐	.๐	๕.๕	๑๙.๓	๒๕๐.๙๕๑
อิสราเอล	.๙	๑.๓	๓.๗	๕.๑	๘๕.๖๕
เยอรมัน	.๐	.๙	๑.๙	๑.๒	๓๐.๙๓
ฮ่องกง	๑.๐	.๘	๑.๙	๑.๕	๒๑.๙๙๘
เบลเยียม	.๐	๑.๑	๑.๕	๑.๕	๑๒.๘๘๑
โปแลนด์	.๕	.๙	๑.๓	๑.๓	๓๕.๑๕
สาธารณรัฐเดนมาร์ก	.๑	.๕	๑.๐	๑.๕	๑๓๖.๕๖
แคนาดา	๑.๑	๑.๑	.๙	.๙	- ๑๓.๕๑
อื่น ๆ	๕.๒๐	๙.๓๐	๒๖.๙๐	๒๓.๐๐	๕๑.๕๓
รวม	๙๐.๕๐	๑๑๓	๑๘๒	๒๑๕	๓๖.๐๑

ที่มา : Trade Market Report - May ๒๐๐๘. Inforfish

สภาพทางภูมิศาสตร์ของไทยที่เกี่ยวข้องกับการเพาะเลี้ยงปลานิล

ปลานิล เป็นปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งของไทยซึ่งมีคุณค่าทางเศรษฐกิจนับตั้งแต่ปี ๒๕๐๘ เป็นต้นมา สามารถเลี้ยงได้ในทุกสภาพของท้องถิ่นต่างๆ ทั้งประเทศเขตร้อน เขตอบอุ่น หรือแม้กระทั่งเขตหนาว เป็นปลาที่สามารถใช้ประโยชน์จากอาหารธรรมชาติในบ่อได้เป็นอย่างดี มีความแข็งแรงทนต่อโรคพยาธิ มีการเจริญเติบโตดี และที่สำคัญมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งในธรรมชาติ และระบบการเพาะเลี้ยงได้เป็นอย่างดี เหมาะสมที่จะนำมาเพาะเลี้ยงในบ่อได้เป็นอย่างดี จึงได้รับความนิยมและเลี้ยงกันอย่างแพร่หลายในภาคพื้นเอเชีย แม้แต่ในสหรัฐอเมริกาก็นิยมเลี้ยงปลาชนิดนี้

ประเทศไทยอยู่ในเขตร้อนชื้นของโลก มีอากาศอบอุ่นตลอดทั้งปี มีความเหมาะสมในการเลี้ยงปลานิลเป็นอย่างมากเพราะมีทำเลที่ตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ ๕ องศา ๓๗ ลิปดาเหนือทำให้มีอุณหภูมิเฉลี่ยในเวลากลางวันทั้งปีเท่ากับ ๒๒ - ๓๒ องศาเซลเซียสซึ่งเหมาะสมกับการเจริญเติบโตของปลานิลเป็นอย่างมาก มีค่าความเข้มของแสงและความยาวแสงในรอบวันพอเหมาะ มีปริมาณน้ำฝนต่อปีคิดเป็นปริมาตรมากถึง ๗๐๐,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร กระจายในทุกภาคของประเทศในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ในแหล่งน้ำธรรมชาติมีค่าอัลคาไลน์อยู่ระหว่าง ๖๐ - ๑๒๐ ส่วนในล้านส่วน (ppm) และมีค่าออกซิเจนที่ละลายในน้ำเท่ากับ ๒-๖ ส่วนในล้านส่วน (ppm) อันเป็นสัดส่วนที่ปลาน้ำจืดเป็นส่วนใหญ่จะมีความแข็งแรงและมีอัตราการเจริญเติบโตที่ดีที่สุด นอกจากนี้ปลานิลยังเป็นปลาที่สามารถอยู่อาศัยและเจริญเติบโตได้ในสภาพน้ำไหล เช่น แม่น้ำลำคลองและสภาพน้ำนิ่งเช่น อ่างเก็บน้ำหรือเขื่อนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย โดยรูปแบบการเลี้ยงปัจจุบันสามารถทำการเพาะเลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในระบบกระชังในแม่น้ำและกระชังในอ่างเก็บน้ำ (River & Reservoir Cages) หรือในระบบกระชังในบ่อดิน (Partition Aquaculture in Stagnant pond System) ผ่านระบบปล่อยเลี้ยงในบ่อดินแบบพัฒนา (Developed Culture) และแบบกึ่งพัฒนา (semi-Developed Culture) ซึ่งการเลี้ยงทุกรูปแบบกระจายไปทั่วทุกภาคของประเทศไทย

ห่วงโซ่อุปทานปลาไนของไทย

ปลาไน เป็นปลาที่นิยมเลี้ยงกันมากชนิดหนึ่ง ทั้งในรูปแบบการค้าและเลี้ยงไว้บริโภคในครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากปลาไนเป็นปลาที่เลี้ยงง่ายที่ปัจจุบันได้รับการพัฒนาสายพันธุ์ให้มีคุณสมบัติที่ดีขึ้นมาก กินอาหารได้แทบทุกชนิด เนื้อมีรสชาติดี ตลาดมีความต้องการสูง ลักษณะการเลี้ยงมีอยู่ ๒ แบบ คือ การเลี้ยงในกระชังและการเลี้ยงในบ่อดิน การเลี้ยงปลาไนในกระชังส่วนใหญ่จะเลี้ยงบริเวณริมแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีคุณภาพน้ำดี พื้นที่กระชังเฉลี่ย ๒๗.๘๐ ตารางเมตร และอัตราการปล่อยพันธุ์ปลา กระชังละ ๑,๐๐๐ ตัว มีระยะเวลาของการเลี้ยงนาน ๕ เดือน ปีหนึ่งจะเลี้ยงได้ประมาณ ๒ รุ่น จะใช้อาหารสำเร็จรูปในการเลี้ยง ส่วนการเลี้ยงในบ่อดิน

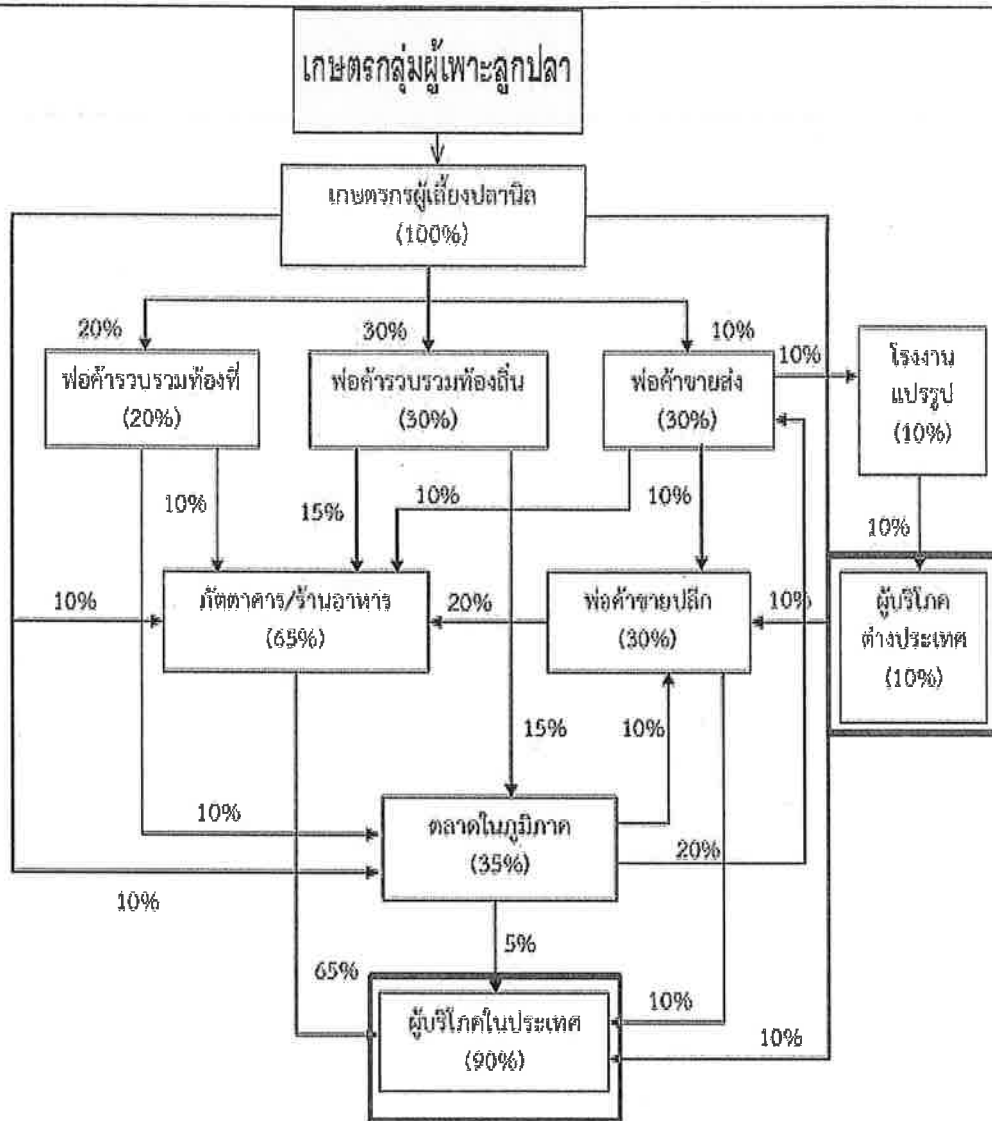
ขนาดบ่อเฉลี่ย ๘ ไร่ อัตราการปล่อยพันธุ์ปลาประมาณ บ่อละ ๒๔,๘๐๐ ตัว มีระยะเวลาของการเลี้ยงเฉลี่ยรุ่นละ ๘ เดือน จะใช้อาหารสำเร็จรูปเป็นหลัก มีการใช้อาหารธรรมชาติร่วมบ้างในบางพื้นที่การเลี้ยง

๑. ปลาไนเป็นปลาที่เลี้ยงง่าย กินอาหารได้ทุกชนิด เจริญเติบโตเร็ว จึงทำให้ผลผลิตปลาไนส่วนใหญ่ได้มาจากการเลี้ยงแบบธรรมชาติ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของเนื้อปลา

๒. การเลี้ยงปลาไวยังคงพึ่งพาแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหลัก ซึ่งทำให้มีความผันแปรด้านปริมาณการผลิตสูง หากปีใดประสบภาวะแล้งหรือน้ำท่วมก็จะมีผลผลิตออกมาน้อย ตรงกันข้ามกับปีที่มีปริมาณน้ำพอเหมาะ

๓. พื้นที่การเลี้ยงปลาไนส่วนใหญ่อยู่นอกพื้นที่ชลประทานและกระจายอยู่ไกลจากห้องเย็น ซึ่งเป็นแหล่งรับซื้อวัตถุดิบ ทำให้ยากต่อการรวบรวมผลผลิต

แผนภาพที่ ๒ - ๑ ห่วงโซ่อุปทานปลา

ปัจจุบันภาคกลางมีการเลี้ยงปลานิลเพื่อการค้าตามแหล่งน้ำทั่วไปตามความสะดวก ลักษณะการเลี้ยงแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของสภาพน้ำ ดิน และเทคนิคของผู้เลี้ยงปลาแต่ละพื้นที่ตามความต้องการของตลาด อาจกล่าวได้ว่าระบบการผลิตและการตลาดปลานิลในภูมิภาคนี้ ได้พัฒนาเป็นห่วงโซ่อุปทานที่สมบูรณ์ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้เพาะพันธุ์ลูกปลา ผู้อนุบาลลูกปลา ผู้ขายลูกปลา ผู้เลี้ยงปลาเนื้อ ผู้ค้าวัสดุอาหาร ผู้รวบรวม และผู้ค้าปลีก ทุกฝ่ายต่างปรับวิธีการทำงานให้สอดคล้องกับผลผลิตปลาในแต่ละพื้นที่ และเชื่อมโยงกันเป็นห่วงโซ่อุปทาน

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานปลาน้ำจืดในเขตภาคกลาง

๑ ธุรกิจเพาะพันธุ์และอนุบาลลูกปลา

๑.๑ ธุรกิจเพาะพันธุ์ปลา แบ่งออกเป็น

๑.๑.๑ การผลิตลูกปลาโดยเกษตรกร ปัจจุบันเกษตรกรผู้เพาะพันธุ์ปลา ในภาคกลางลดลงมาก เหลือเพียงรายย่อยในบางพื้นที่ และเปลี่ยนไปเป็นการอนุบาลลูกปลา มีแหล่งน้ำเสริมจากระบบชลประทานหรืออ่างเก็บน้ำรวมทั้งระบบบ่อบาดาล ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการที่มีทักษะในการเพาะพันธุ์ปลาที่เรียนรู้ด้วยตัวเองและสายพันธุ์ปลานิลที่ใช้มักไม่ค่อยมีคุณภาพ

๑.๑.๒ ฟาร์มเพาะฟักลูกปลานิลแปลงเพศ ในปัจจุบันเกษตรกรผู้เลี้ยงมีความต้องการลูกปลานิลแปลงเพศเป็นจำนวนมาก ผู้ประกอบการจึงปรับเปลี่ยนมาผลิตลูกปลานิลแปลงเพศมากขึ้น ปัจจุบันมีผู้เพาะพันธุ์ปลานิลแปลงเพศรายใหญ่ ๑๑ รายในภาคกลาง ทั้งนี้ไม่รวมศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดในแต่ละจังหวัดและฟาร์มเพาะพันธุ์ปลานิลของบริษัทอาหารเอกชน

๑.๒ ฟาร์มอนุบาลลูกปลาในภาคกลางมีฟาร์มอนุบาลลูกปลานิลอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนจากฟาร์มเพาะฟักมาเป็นอนุบาลลูกปลา สำหรับฟาร์มอนุบาลที่ได้มาตรฐาน GAP อาจได้รับการติดต่อจากบริษัทให้อนุบาลลูกปลาส่งให้ผู้เลี้ยงปลาในเครือข่ายบริษัท การขายลูกปลาของฟาร์มอนุบาลมีข้อจำกัดด้านราคาและขนาดของลูกปลาที่ผู้ซื้อต้องการ เพราะถ้าลูกปลามีขนาดใหญ่ผู้ซื้อไม่สามารถซื้อได้เพราะราคาสูง แต่ถ้าฟาร์มอนุบาลขายลูกปลาขนาดเล็กจะไม่มีโอกาสสร้างกำไรจากการอนุบาลลูกปลา ดังนั้นธุรกิจอนุบาลลูกปลาจึงมีการแข่งขันด้านการตลาดสูงมาก ฟาร์มอนุบาลลูกปลาต้องหาเครือข่ายการตลาดให้ได้ โดยพยายามสร้างฐานการตลาดให้

กว้างขวาง สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อให้ได้หลายรูปแบบ โดยทั่วไปฟาร์มอนุบาลลูกปลาจะขายให้ลูกค้าประจำที่มีการจองล่วงหน้า โดยผู้ซื้อออกค่าขนส่งหรือมารับเอง ยกเว้นซื้อครั้งละมากๆ ฟาร์มอนุบาลจับผู้จัดส่งให้ นอกจากนี้ยังมีการซื้อขายกันระหว่างฟาร์มอนุบาลลูกปลาในพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าประจำ

๒ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลา แบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มสำคัญ คือ

๒.๑ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในระบบพันธสัญญา ได้แก่ เกษตรกรที่ต้องการผลิตในเครือข่ายการผลิตและการตลาดของบริษัทผู้ขายอาหารปลา พบมากในการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศในกระชัง ในจังหวัดอ่างทอง อโยธยาและกาญจนบุรี การเลี้ยงในระบบนี้บริษัทเป็นผู้จัดหาลูกปลาและอาหารปลา ให้เกษตรกรในระบบสินเชื่อ แต่เกษตรกรต้องวางเงินมัดจำกับบริษัทตัวเลข ๑๐ บาทสำหรับปลานิลแปลงเพศ เมื่อครบกำหนดบริษัทจะมาช่วยจับปลาขายตามปริมาณที่ระบุตามสัญญา หากมีผลผลิตเหลือเกษตรกรสามารถขายเองได้ ทั้งนี้บริษัทจะช่วยให้คำแนะนำในการดูแล การให้อาหาร และช่วยแก้ปัญหาเมื่อปลาเป็นโรค ที่สำคัญช่วยเรื่องการตลาดเพราะบริษัทมีเครือข่ายการตลาดกว้างกว่าเกษตรกร

๒.๒ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลแบบอิสระ ได้แก่เกษตรกรที่ต้องการเลี้ยงปลาเอง โดยการซื้อลูกปลาและอาหารปลาตามแหล่งที่ตนเองเห็นว่าเหมาะสม เมื่อครบกำหนดเกษตรกรสามารถขายได้ด้วยตนเอง หรืออาศัยผู้ค้าคนกลางเป็นคนเชื่อมตลาด ผู้เลี้ยงปลาแบบอิสระพบการเลี้ยงในบ่อดินขนาดใหญ่

๓ ผู้ค้าหรือผู้รวบรวม ธุรกิจการเลี้ยงปลานิลเพื่อการค้าจำเป็นต้องขายผ่านพ่อค้าคนกลาง คนกลางคนแรกที่ซื้อปลาเนื่องจากเกษตรกรนิยมเรียกว่า “ผู้ค้าปากบ่อ” เป็นทั้งคนกลางอิสระและคนกลางที่ทำธุรกิจเชื่อมโยงกับผู้ค้าอาหารปลาและผู้ค้าปลีก สำหรับในพื้นที่ที่มีการเลี้ยงปลาจำนวนมาก ผู้ค้าปากบ่อจะมีหลายคน และทำหน้าที่ตามลำดับ ดังนี้

- ๑ เป็นคนกลางรับคำสั่งซื้อปลาจากผู้ค้าปลาในตลาดค้าปลีก
- ๒ เป็นคนกลางรับคำเสนอขายปลาจากผู้เลี้ยงหรือผู้ขายอาหารปลา
- ๓ เป็นผู้จัดคิวจับปลาให้ผู้เลี้ยงปลาและช่วยระบายปลาเนื้อ โดยเฉพาะช่วงที่ปลามีปัญหาจำเป็นต้องจับขายให้หมดทั้งรุ่นโดยเร็ว
- ๔ ขายส่งให้ผู้ค้าปลีกในหลายๆตลาดรวมทั้งผู้แปรรูป

ผู้ค้าปากบ่อจึงมีความสำคัญต่อระบบการตลาดปลาใน เป็นผู้ประกอบการที่มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับเกษตรกรที่สุด ผู้ค้าปากบ่อที่ประสบความสำเร็จจะต้องสร้างความไว้วางใจระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงและผู้ค้าปลีก ทั้งเรื่องความสามารถในการระบายสินค้า ความซื่อสัตย์ รักษาความมันส์สัญญา อ้างอิงราคาที่เป็นธรรม โดยทั่วไปผู้ค้าปากบ่อจะคิดส่วนเหลือมการตลาด ๓ - ๕ บาทต่อกิโลกรัม

๔. ผู้ค้าปลีก เป็นผู้รับซื้อปลาสดจากผู้ค้าส่งขาประจำ ทั้งต่างพื้นที่และในพื้นที่เดียวกัน ผู้ค้าปลีกจะรับปลาช่วงกลางดึกเพื่อพร้อมขายในตลาดเช้า หรือรับปลาช่วงบ่ายเพื่อพร้อมขายช่วงเย็น มีกลุ่มลูกค้าหลัก ๒ กลุ่ม คือ ผู้ซื้อประจำ ได้แก่ ร้านอาหาร ภัตตาคาร โรงแรม และลูกค้าทั่วไป เมื่อรับคำสั่งซื้อผู้ค้าปลีกจะสั่งซื้อปลาจากผู้ค้าคนกลาง ซึ่งประสานงานกับผู้ค้าปากบ่อหรือเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในห้างอาหารปลา และจัดคิวส่งปลาโดยรถขนส่งในสังกัด ผู้ค้าปลีกปลาสดจะขายปลาตามราคาอ้างอิงจากตลาดรายวัน ซึ่งขึ้นอยู่กับปริมาณปลาที่เข้าสู่ตลาดและความต้องการของผู้บริโภคในแต่ละวัน และตามคุณภาพปลา เช่น ความสด สีและขนาดปลา

๕. ผู้ส่งออก ปัจจุบันมีการส่งออกปลาในลักษณะปลามีชีวิต แช่เย็น แช่แข็ง ทั้งแบบเป็นตัว และแล่นเนื้อรวมทั้งตากแห้ง รมควัน และปลาป่น ประเทศที่นำเข้าได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ญี่ปุ่นและตะวันออกกลาง

ผู้เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานมีความเชื่อมโยงกัน และมีความสำคัญต่อการพัฒนาการผลิตและการตลาดปลาในภาคกลาง โดยเฉพาะเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาซึ่งเป็นผู้ผลิตสินค้าขั้นพื้นฐานจึงควรส่งเสริมให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาได้พัฒนาศักยภาพการผลิตและการตลาด โดยการสร้างเครือข่ายและรวมกลุ่มเกษตรกร เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ด้านการผลิตและการตลาด และร่วมกันหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิต และขยายช่องทางการตลาด ตลอดจนเพิ่มอำนาจการต่อรองให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลา

สถานการณ์และแนวโน้มของการเพาะเลี้ยงปลานิลในประเทศไทย

สำหรับการเพาะเลี้ยงปลานิลในประเทศไทยนั้น มีอัตราการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น โดนส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงเพื่อการบริโภคภายในประเทศ แต่ได้มีความพยายามปรับปรุงสายพันธุ์และพัฒนาเทคนิคการเลี้ยง เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีลักษณะและคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาด

ต่างประเทศ เช่น ปลานิลแปลงเพศ ปลานิลทรีฟลอยด์ และการเลี้ยงปลานิลในน้ำที่มีความเค็มต่ำ เพื่อแก้ไขปัญหาการล้นสาบโคลน เป็นต้น

ปลานิลเป็นปลาที่ตลาดผู้บริโภคยังมีความต้องการสูงขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรจึงส่งผลต่อแนวโน้มการเลี้ยงปลาชนิดนี้ให้มีลู่วางแจ่มใสต่อไปโดยไม่ต้องกังวลปัญหาทางด้านการตลาด เนื่องจากเป็นปลาที่มีราคาดี เป็นที่นิยมบริโภคและเลี้ยงกันอย่างแพร่หลายในทุกภูมิภาค เพราะสามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันปลานิลสามารถส่งเป็นสินค้าออกไปยังต่างประเทศในลักษณะของปลาแช่เนื้อ ตลาดที่สำคัญๆ อาทิ ญี่ปุ่น อเมริกา สหภาพยุโรป เป็นต้น ดังนั้น การเลี้ยงปลานิลให้มีคุณภาพ ปราศจากกลิ่นโคลนย่อมจะส่งผลดีต่อการบริโภค การจำหน่าย และการให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าที่สุด

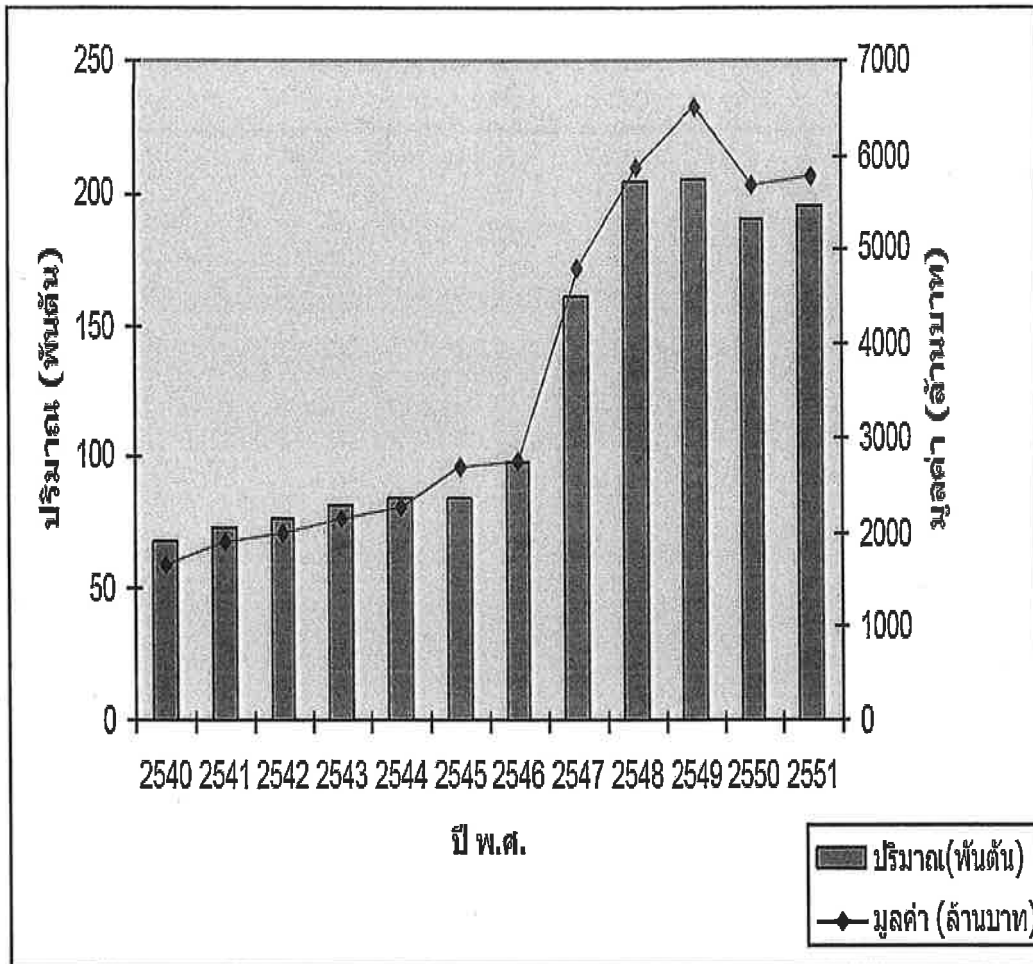
ปลานิล จัดเป็นปลาเนื้อขาวที่มีศักยภาพในการเป็นสินค้าส่งออกมาก ข้อจำกัดของผู้ประกอบการคือ ต้องการปลาที่มีคุณภาพ คือ ไม่มีกลิ่น มีขนาดมาตรฐานและราคาถูก ซึ่งสามารถยึดเป็นแนวทางในการพัฒนาการเลี้ยงให้เป็นอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกได้ นอกจากนี้ข้อกำหนดดังกล่าวแล้ว การเพาะเลี้ยงจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของความปลอดภัยทางอาหาร (Food Safety) ด้วยซึ่งหมายความว่า การเพาะเลี้ยงจำเป็นต้องมีรูปแบบที่ชัดเจน

ปริมาณและมูลค่าผลผลิตปลานิลในประเทศไทย

สำหรับสถานการณ์และแนวโน้มของผลผลิตปลานิลในประเทศไทยนั้นมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปจากปี ๒๕๔๐-๒๕๔๕ และมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว (แผนภาพที่ ๒-๑) โดยในปี ๒๕๕๑ มีผลผลิตปลานิลที่ได้จากการเพาะเลี้ยงมากถึง ๑๙๕,๙๐๐ ตัน เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๖ ร้อยละ ๙๙ ซึ่งมีมูลค่าผลผลิตปลานิลที่ได้จากการเพาะเลี้ยงมากถึง ๕,๗๗๐ ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๖ ร้อยละ ๑๑๐ (สถิติการประมงแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๙)

แผนภาพที่ ๒-๒ ผลผลิตและมูลค่าปลาชนิด (เฉพาะรายที่มีผลผลิต) ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ -๒๕๕๑

ปริมาณ: พันตัน มูลค่า: ล้านบาท

ที่มา: ปรับปรุงจาก สถิติผลผลิตการเลี้ยงสัตว์น้ำจืด ปี 2540-2551 กรมประมง

ราคาเฉลี่ยปลานิลในประเทศไทย

ราคาปลานิลที่เกษตรกรขายได้ที่ฟาร์มเฉลี่ยตั้งแต่เดือน มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๒ ราคาจำหน่ายที่หน้าฟาร์มขึ้นกับขนาดของปลาโดยปลาขนาดใหญ่ราคา ๔๖.๓๐ บาท/กิโลกรัม ปลาขนาดกลางราคาเฉลี่ย ๓๒.๑๑ บาท/กิโลกรัม ปลาขนาดเล็กราคาเฉลี่ย ๒๒.๕๐ บาท/กิโลกรัม (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๕๒)

ราคาขายส่งเฉลี่ยตั้งแต่เดือน มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๒ ณ ตลาดไท ราคาจำหน่าย ปลาขนาดใหญ่ราคาเฉลี่ย ๕๓.๒๗ บาท/กิโลกรัม ปลาขนาดกลางราคาเฉลี่ย ๔๒.๘๒ บาท/กิโลกรัม ปลาขนาดเล็กราคาเฉลี่ย ๓๒.๐๖ บาท/กิโลกรัม (ตลาดไท, ๒๕๕๒)

ราคาขายปลีกเฉลี่ยตั้งแต่เดือน มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๒ ราคาจำหน่ายขึ้นกับขนาดของปลาโดยปลาขนาดใหญ่ราคาเฉลี่ย ๕๕.๒๗ บาท/กิโลกรัม ปลาขนาดกลางราคาเฉลี่ย ๔๓.๑๐ บาท/กิโลกรัม (กระทรวงพาณิชย์, ๒๕๕๒)

อย่างไรก็ตาม ราคาขายส่งและราคาขายปลีกที่จำหน่ายนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความสดของปลาที่มีชีวิตจะขายได้ราคาดีกว่าปลาตาย, ขนาดของปลา, คุณภาพของปลา คุณภาพและราคาของปลานิลขึ้นอยู่กับการเลี้ยงของเกษตรกร เช่น อัตราการปล่อย ขนาดของลูกปลาที่ปล่อย อัตรารอดของปลา ประเภทอาหารที่ใช้เลี้ยงปลา ขนาดของผลผลิตที่ขาย และปัจจัยการเลี้ยงดังกล่าวที่มีความหลากหลาย รวมทั้งพฤติกรรมของเกษตรกร ส่งผลต่อทั้งปริมาณและคุณภาพของปลานิลที่ผลิตภายในประเทศไทย อันส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อุปทานในลำดับขั้นต่างๆต่อไป คือผู้รับซื้อผลผลิตที่ทำหน้าที่เป็นคนกลาง และผู้รับซื้อผลผลิตในลำดับสุดท้าย ก่อนการแปรรูปเพื่อการส่งออก

ตารางที่ ๒-๘ ปริมาณและมูลค่าการส่งออกปลานิล ระหว่างปี ๒๕๔๕-๒๕๕๑

ปี พ.ศ.	มูลค่าการส่งออก		มูลค่าการนำเข้า	
	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)	ปริมาณ (กก.)	มูลค่า (บาท)
๒๕๔๕	๓,๒๔๕,๔๙๙	๑๘๑,๒๗๔,๕๐๗	๑๕,๘๕๒	๖๒๙,๗๑๕
๒๕๔๖	๔,๗๐๘,๙๕๘	๓๐๐,๘๓๓,๓๗๙	๑๓,๓๐๐	๔๗๙,๗๗๓
๒๕๔๗	๗,๗๙๘,๐๑๒	๔๘๒,๙๔๖,๙๓๙	๘๒,๓๕๕	๙,๕๒๒,๑๘๔
๒๕๔๘	๑๑,๐๐๔,๗๐๐	๖๒๔,๖๙๖,๒๖๔	๔๑,๗๕๕	๕,๓๗๔,๒๐๘
๒๕๔๙	๑๔,๙๔๘,๙๘๔	๗๘๔,๑๔๒,๕๙๔	๘๙,๗๒๒	๘,๑๗๔,๑๖๘
๒๕๕๐	๑๒,๗๓๓,๙๕๙	๖๖๘,๘๐๓,๓๐๖	๕๗,๔๗๑	๕,๓๒๙,๓๙๕
๒๕๕๑	๑๙,๗๔๕,๑๘๘	๑,๒๙๘,๙๘๖,๖๒๙	๑๙๘,๔๔๐	๒๗,๑๕๕,๕๓๑
ม.ค. - มิ.ย. ๒๕๕๒	๗,๕๗๘,๒๑๒	๗๑๑,๐๔๒,๓๘๒	๖๑,๔๓๙	๙,๖๐๒,๙๕๕

ที่มา : ปรับปรุงจาก กลุ่มวิเคราะห์การค้าสินค้าประมงระหว่างประเทศ กองประมงต่างประเทศ กรมประมง

มาตรฐานการผลิตปลานิลของเกษตรกรไทยที่มีผลต่อการส่งออก

สถานการณ์การส่งออกปลานิลในปัจจุบันมีแนวโน้มที่ดีและมีอัตราการเจริญเติบโตที่สูงขึ้น จากปริมาณความต้องการของตลาด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการบริโภคภายในประเทศถึงประมาณร้อยละ ๘๐ อย่างไรก็ตาม มีความเป็นไปได้ที่จะมีการขยายการส่งออกไปยังตลาดประเทศสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นตลาดหลัก โดยมูลค่าการส่งออกปลานิลไปยังประเทศต่าง ๆ ในภาพรวมปี ๒๕๕๒ ช่วงเดือนมกราคม - มิถุนายน ๗,๕๐๐ ตันเศษ คิดเป็นมูลค่าการส่งออกกว่า ๗๐๐ ล้านบาท ปัจจุบันปลานิลส่งออกไปสู่ต่างประเทศในลักษณะของปลาแช่แข็ง และปลาทั้งตัวแช่แข็ง โดยมีตลาดที่สำคัญ ได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา อิตาลี และสหภาพยุโรป

ดังนั้น การเลี้ยงปลานิลภายใต้มาตรฐานที่ทั่วโลกยอมรับ ผลผลิตปลานิลที่มีคุณภาพ ไม่มีสารตกค้าง ย่อมเป็นผลดีต่อการส่งออก แต่ทั้งนี้ ยังมีปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข เพื่อให้การส่งออกปลานิลสามารถสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นให้แก่เกษตรกรและประเทศ เช่น ทำให้พันธุ์ปลานิลลูกผสมมีคุณภาพไม่คงที่ ปลาเมื่ออัตราการเจริญเติบโตที่ช้า ทั้งนี้เนื่องจากภาครัฐไม่ได้มีการส่งเสริมการพัฒนาสายพันธุ์ปลานิลอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึงกัน ประกอบกับยังขาดนโยบายหรือข้อกฎหมายที่ชัดเจนในการควบคุมโรงเพาะฟักปลานิลที่ได้มาตรฐาน ทำให้เกิดโรงเพาะฟักปลานิลขึ้นมากมายในประเทศโดยปราศจากการควบคุม แต่ละรายก็พยายามผลิตลูกปลานิลออกมาขายโดยแข่งขันกันในด้านราคา ทำให้เกิดการลดต้นทุนการผลิต โดยการใส่ลูกปลาที่เกิดในฟาร์มมาใช้ทำเป็นพ่อแม่พันธุ์ต่อไป โดยไม่ยอมซื้อพ่อแม่พันธุ์สายพันธุ์ดีจากกรมประมงเข้ามาใช้ทดแทน เกษตรกรยังขาดความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงปลานิลตามมาตรฐานสากล เนื่องจากโดยโครงสร้างของการผลิตปลานิลที่ผ่านมาในอดีต เป็นการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดบริโภคภายในประเทศเกือบทั้งหมด และภาพลักษณ์ของปลานิลก็เป็นปลาที่ไม่สะอาด มีกลิ่นโคลน จึงมีราคาถูก เกษตรกรผู้เลี้ยงจึงนิยมใช้เศษอาหาร หรือวัสดุเหลือใช้จากโรงงานผลิตอาหารต่างๆ มาเป็นอาหารในการเลี้ยงปลานิล อีกทั้งยังขาดการบริหารและจัดการน้ำที่เหมาะสม ทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพต่ำ เมื่อมีความพยายามในการส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายหันมาผลิตปลานิลเพื่อการส่งออก ปัญหาด้านคุณภาพของปลาจึงเป็นปัญหาที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเร่งแก้ไขโดยเร็ว ขณะที่พบปัญหาด้านความแปรปรวนของธรรมชาติที่แตกต่างกันในแต่ละปี เพราะการเลี้ยงปลานิลยังมีความจำเป็นต้องพึ่งพาธรรมชาติอยู่ ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์การเลี้ยงในรูปแบบใดก็ตาม ประการสุดท้าย คือ ราคาขายปลานิล (ราคาปากบ่อ) ในประเทศไทยมีความผันผวนสูงมาก เนื่องจากสายพันธุ์ที่ขาดคุณภาพ และภาวะแปรปรวนของธรรมชาติ ทำให้เกิดปัญหาความสมดุลของอุปสงค์และอุปทานภายในประเทศอันส่งผลกระทบต่อกรับซื้อเพื่อทำตลาดล่วงหน้าของห้องเย็นแปรรูป ที่ไม่อาจรับซื้อได้มากนักในช่วงที่ปลามีราคาสูง เนื่องจากผลผลิตออกน้อย หรือในช่วงที่

ผลผลิตออกมามากปลาก็มีราคาสูงมาก แต่ห้องเย็นไม่สามารถรับซื้อเก็บไว้ได้ทั้งหมด เนื่องจาก
 มาตรการนี้ไม่ได้ และไม่ได้รับคำสั่งซื้อล่วงหน้าเอาไว้ ทำให้ยากต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิต
 ปลานิลเพื่อการส่งออก

นโยบายส่งเสริมการเพาะเลี้ยงปลานิลของกรมประมง

กรมประมงจำเป็นที่จะต้องเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีการผลิตปลานิลที่มีคุณภาพและได้
 มาตรฐาน โดยคณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ได้ผ่านการเห็นชอบ
 ยุทธศาสตร์การพัฒนาปลานิล (พ.ศ.๒๕๓๓-๒๕๕๗) มีวิสัยทัศน์ คือ "เป็นผู้นำในการผลิตสินค้าปลา
 นิลที่มีคุณภาพและได้ มาตรฐาน" ซึ่งจะเป็นการยกระดับมาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยสินค้า
 ปลานิล และเพิ่มประสิทธิภาพการแข่งขันในตลาดโลก โดยมีพันธกิจ ๕ พันธกิจ ได้แก่

๑. ส่งเสริมสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
๒. ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร
๓. พัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
๔. เพิ่มอุปทานอาหารประเภทสัตว์น้ำภายในประเทศ
๕. สร้างรายได้เข้าสู่ประเทศจากการส่งออกสินค้าปลานิล

ทั้งนี้ การดำเนินการตามยุทธศาสตร์มีวัตถุประสงค์ ได้แก่ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
 สินค้าปลานิล การส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปสหกรณ์ วิสาหกิจชุมชนหรือ
 ชมรม การส่งเสริมและพัฒนามาตรฐานการผลิตและการตามสอบสินค้าปลานิล ขณะเดียวกัน ยังเป็น
 การสนับสนุนการขยายตลาดภายในประเทศ เพื่อเพิ่มศักยภาพและเสริมสร้างขีดความสามารถในการ
 ขยายตลาดต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายคือ

๑. ปริมาณผลผลิตปลานิลจากการเพาะเลี้ยงเป้าหมาย ๔๐๐,๐๐๐ ตัน/ปี และมีผลผลิต
 จากฟาร์มมาตรฐานส่งออก ๑๕๐,๐๐๐ ตัน
๒. มีการรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงปลานิลในรูปสหกรณ์, วิสาหกิจชุมชนหรือชมรม ๓๐๐
 กลุ่ม ในปี ๒๕๕๗
๓. มีฟาร์มที่ได้มาตรฐานที่ยั่งยืนไม่น้อยกว่า ๖,๐๐๐ ฟาร์ม ในปี ๒๕๕๗
๔. ได้ผลผลิตปลานิลที่มีคุณภาพเพื่อการส่งออกจากฟาร์มมาตรฐาน มีระบบตามสอบ
 สินค้าตลอดสายการผลิต และสนับสนุนระบบห่วงโซ่อุปทานที่มีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันปลานิลถือเป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร ซึ่งจากแนวโน้มปริมาณความต้องการการบริโภคของตลาดต่างประเทศที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในตลาดยุโรป ตะวันออกกลาง สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และเอเชีย โดยในปี ๒๕๕๑ ตลาดสหภาพยุโรปเป็นตลาดอันดับ ๑ คิดเป็นปริมาณส่งออก ๗,๗๖๐ ตัน รองลงมาคือ กลุ่มตะวันออกกลางมีปริมาณส่งออก ๕,๕๕๐ ตัน อย่างไรก็ตาม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มอบหมายให้กรมประมงนำยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรม โดยใช้งบประมาณของหน่วยงานในเวลา ๕ ปี รวมเป็นเงินประมาณ ๙๒๐ ล้านบาท ขณะเดียวกัน มีการประสานหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกกระทรวงเกษตรฯ รวมทั้งภาคเอกชน เพื่อผลักดันให้เกิดการบูรณาการในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ฯ

การจัดสรรพื้นที่ชลประทานเพื่อการเพาะเลี้ยงปลานิล

ประเทศไทยอยู่ในเขตร้อนชื้นที่มีช่วงฤดูมรสุมที่กินเวลาถึง ๔-๕ เดือน/ปี ซึ่งถือว่ายาวนานมากเมื่อเทียบกับเขตอื่นๆทั่วโลก และโดยธรรมชาติแล้วป่าไม้จะเป็นแหล่งในการรองรับและกักเก็บน้ำฝนที่ตกลงมาในรูปของน้ำใต้ดิน , น้ำซับ แล้วค่อยๆปล่อยให้ไหลลงมารวมเป็นแม่น้ำสายต่างๆตลอดทั้งปี ซึ่งหากระบบป่าไม้ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ ระบบชลประทานก็จะมีบทบาทน้อย แต่เนื่องจากระบบป่าไม้ของไทยลดลงจากร้อยละ ๕๓ ในปี ๒๕๐๔ เหลือเพียงร้อยละ ๓๓.๔๔ ในปี ๒๕๕๕ โดยพื้นที่ป่าไม้ของเราหายไปปีละ ๒ เท่าของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่โดยเฉลี่ย และพื้นที่ในภาคอีสานซึ่งมีพื้นที่ถึงร้อยละ ๓๓.๑๗ ของทั้งประเทศ แต่กลับมีพื้นที่ป่าเหลืออยู่เพียงร้อยละ ๑๖ เท่านั้น

ดังนั้นระบบชลประทานจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่รัฐบาลประกาศยุทธศาสตร์ “ครัวของโลก” ซึ่งในปัจจุบัน ระบบชลประทานของประเทศไทยมีพื้นที่ครอบคลุมเพียง ๒๙ ล้านไร่ หรือเท่ากับร้อยละ ๙.๒๓ ของพื้นที่ทั้งประเทศ ๓๒๑ ล้านไร่เท่านั้น และจากพื้นที่เพาะปลูกทั้งสิ้น ๘๗.๕ ล้านไร่ นั้นหมายความว่า เรามีพื้นที่เกษตรกรรมอยู่นอกพื้นที่ชลประทานถึง ๕๘.๕ ล้านไร่ หรือเท่ากับร้อยละ ๖๖.๘ เลยทีเดียว

การกำหนดพื้นที่ยุทธศาสตร์ของภาครัฐนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการจัดสรรพื้นที่เพื่อการส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลในเขตพื้นที่ชลประทานอย่างเป็นรูปธรรม โดยคำนึงถึงระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพเป็นหลัก เนื่องจากห้องเย็นแปรรูปเพื่อการส่งออกตั้งอยู่ในเขตภาคกลางเป็นส่วนใหญ่

ดังนั้นพื้นที่ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลจึงต้องอยู่ในเขตชลประทานของภาคกลาง ซึ่งเป็นระบบชลประทานที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดของประเทศไทย คือ ระบบชลประทานจากเขื่อนต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก ถึงแม้ว่าจะตั้งอยู่ทางภาคเหนือ แต่ให้ระบบการชลประทานครอบคลุมถึงจังหวัดอุทัยธานี , สิงห์บุรี , ชัยนาท , ลพบุรี , นครสวรรค์ และอยุธยา
๒. เขื่อนเจ้าพระยา จังหวัดชัยนาทครอบคลุมระบบชลประทานของกลุ่มเจ้าพระยาตอนล่าง
๓. เขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี ครอบคลุมระบบชลประทานจังหวัดกาญจนบุรี , สุพรรณบุรี , ราชบุรี , นครปฐม และอ่างทอง
๔. เขื่อนเขาแหลม จังหวัดกาญจนบุรี ครอบคลุมระบบชลประทานจังหวัดกาญจนบุรี , สุพรรณบุรี , ราชบุรี , นครปฐม และเพชรบุรี
๕. เขื่อนวชิราลงกรณ์ จังหวัดกาญจนบุรี ครอบคลุมระบบชลประทานจังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี , ราชบุรี และ นครปฐม
๖. เขื่อนเพชร จังหวัดเพชรบุรี ครอบคลุมระบบชลประทานจังหวัดเพชรบุรี
๗. เขื่อนแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ครอบคลุมระบบชลประทานจังหวัดเพชรบุรี

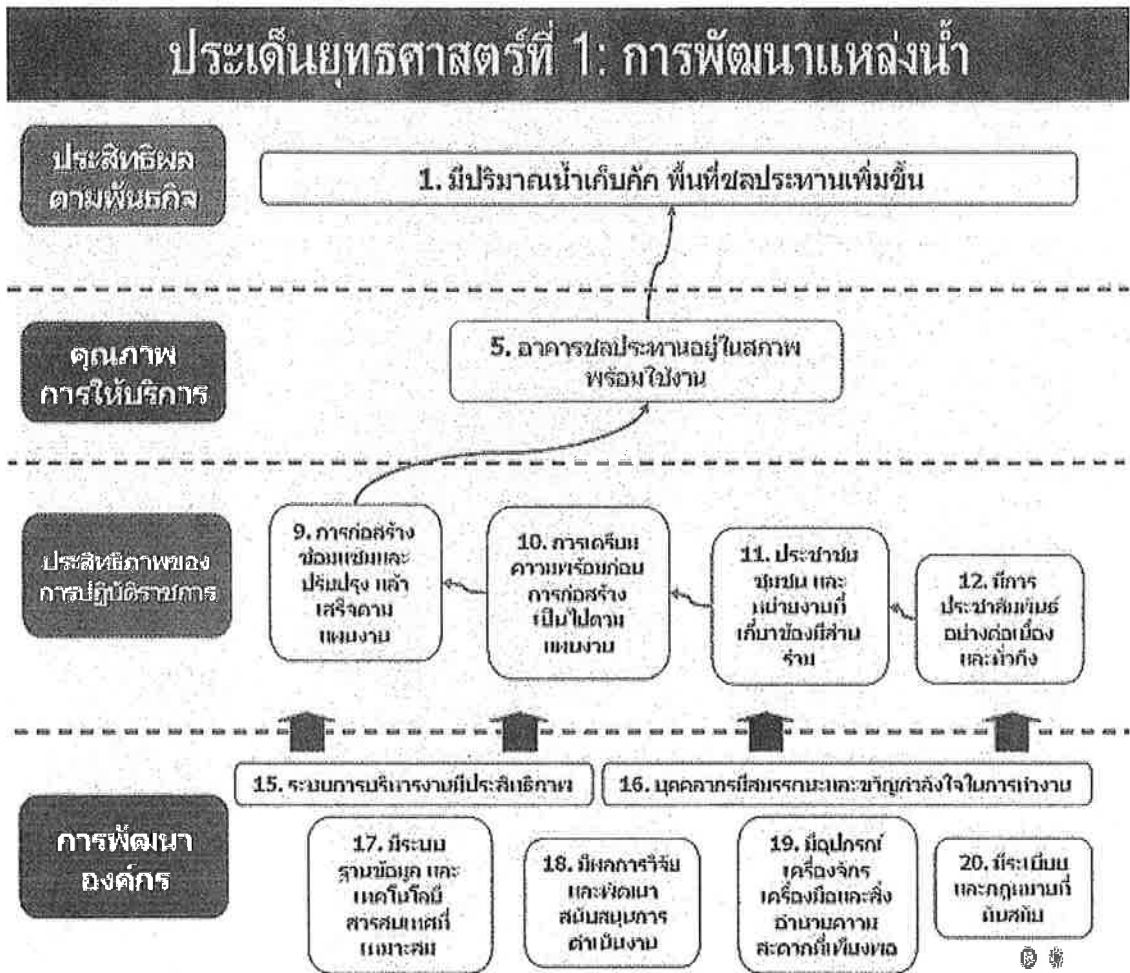
โดยทั้ง ๗ เขื่อนนี้ครอบคลุมพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดประมาณ ๑๐ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๓๔ ของพื้นที่ชลประทานทั้งประเทศ ซึ่งภาครัฐควรมีนโยบายในการส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลเพื่อการส่งออกในเขตชลประทานในจังหวัดดังกล่าวโดยการผลิตปลานิลจากบ่อดินที่มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม นั้น จะได้ผลผลิตโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓ ตันต่อไร่ต่อปี ดังนั้น หากเราต้องการผลผลิตปลานิลเพื่อการส่งออกทั้งสิ้น ๔๐๐, ๐๐๐ ตันต่อปี เราก็ต้องการพื้นที่เพียง ๑๔๐,๐๐๐ ไร่จากพื้นที่เกษตรกรรมในภาคกลางทั้งหมด ๑๐ ล้านไร่ หรือเท่ากับร้อยละ ๑.๖ เท่านั้น

จึงเห็นได้ว่าโอกาสในทางปฏิบัติมีทางเป็นไปได้มากหากแต่ภาครัฐต้องมีความเข้าใจ และมีนโยบายอย่างชัดเจนในการจัดสรรพื้นที่เพื่อการส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลอย่างจริงจัง โดยเลือกพื้นที่จากจังหวัดที่มีระยะทางไม่เกิน ๑๐๐ กิโลเมตรจากที่ตั้งห้องเย็นแปรรูปที่จังหวัดสมุทรสาครและสมุทรปราการ เนื่องจากการขนส่งปลานิลในบางกรณีจำเป็นต้องขนส่งมาในรูปแบบของปลามีชีวิต และต้องใช้ระยะเวลาขนส่งไม่เกิน ๒ ชั่วโมง ปลาจึงยังคงคุณภาพที่ดีที่สุดเพื่อเข้าสู่กระบวนการแปรรูปต่อไป

จังหวัดที่มีความเหมาะสมจึงควรเป็นจังหวัดกาญจนบุรี , นครปฐม, ราชบุรี, สุพรรณบุรี, อ่างทอง, เพชรบุรี, อยุธยา, รวม ๗ จังหวัด โดยกรมชลประทานสามารถกำหนดยุทธศาสตร์การ จัดการด้านระบบชลประทานและพื้นที่ดินเพื่อกิจการชลประทานได้ตามแผนที่ยุทธศาสตร์ ดังต่อไปนี้ แผนภาพที่ ๒-๓ แผนที่ยุทธศาสตร์ กรมชลประทาน

แผนภาพที่ ๒-๕ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาแหล่งน้ำ

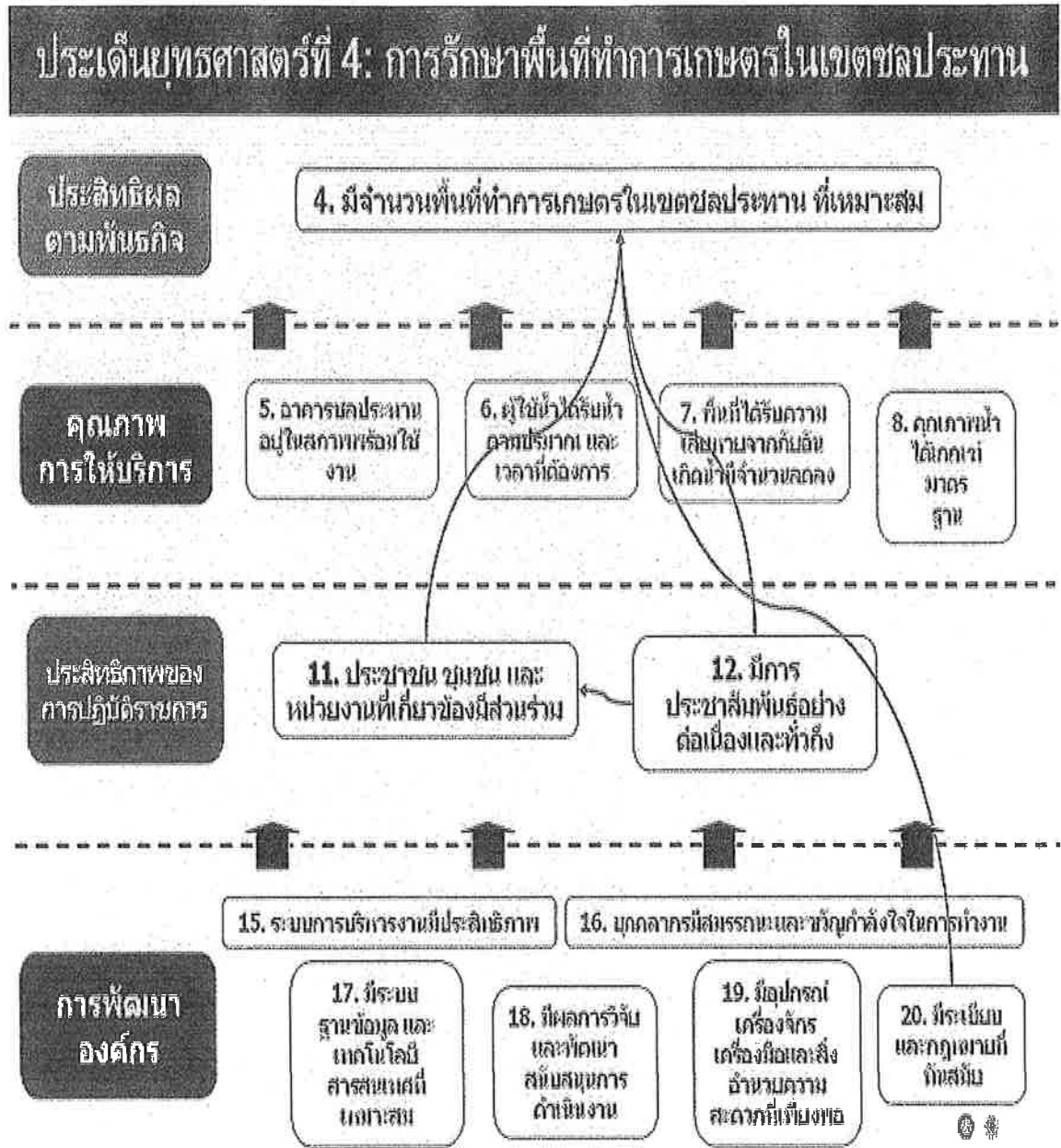
แผนภาพที่ ๒-๕ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ การบริหารจัดการน้ำ

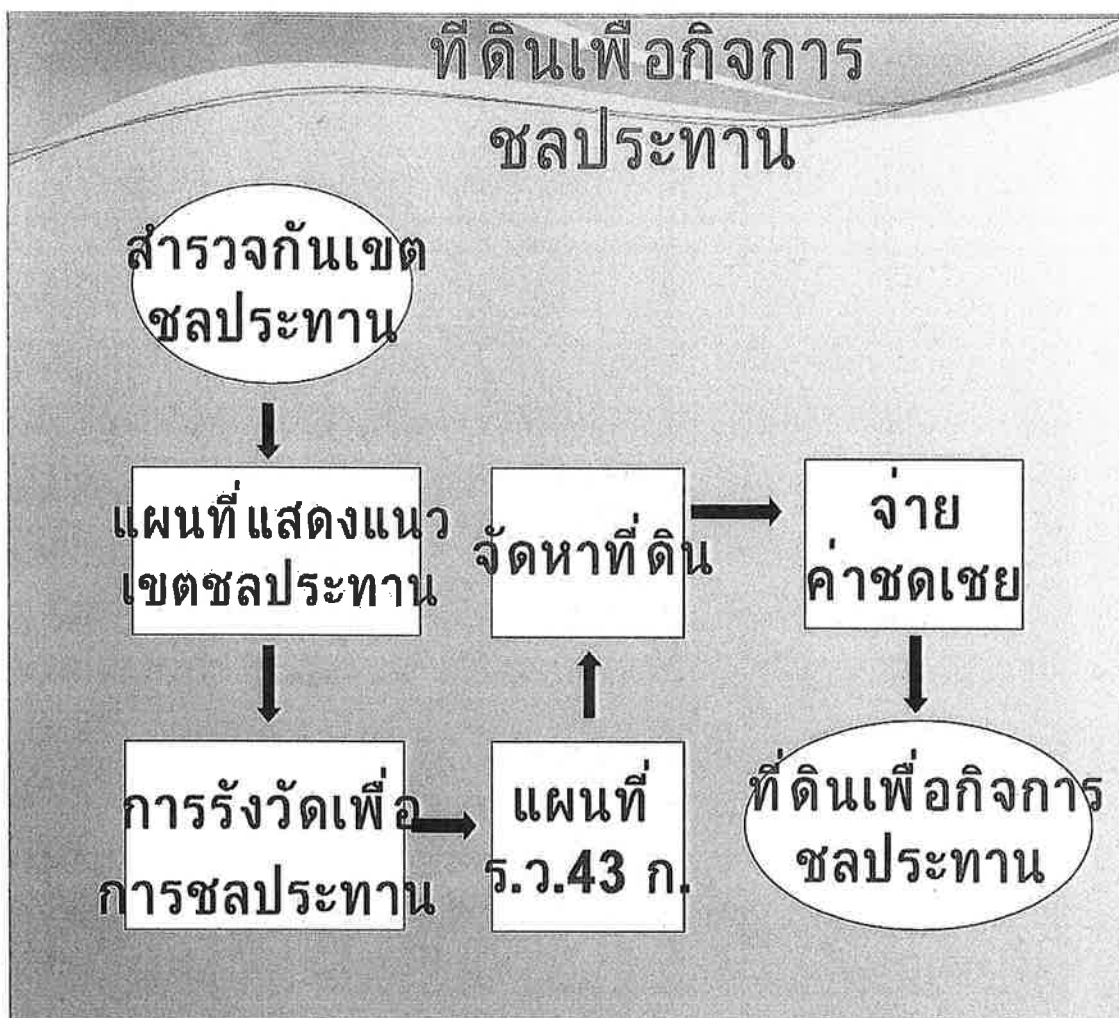
แผนภาพที่ ๒-๖ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ การป้องกันและบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำ

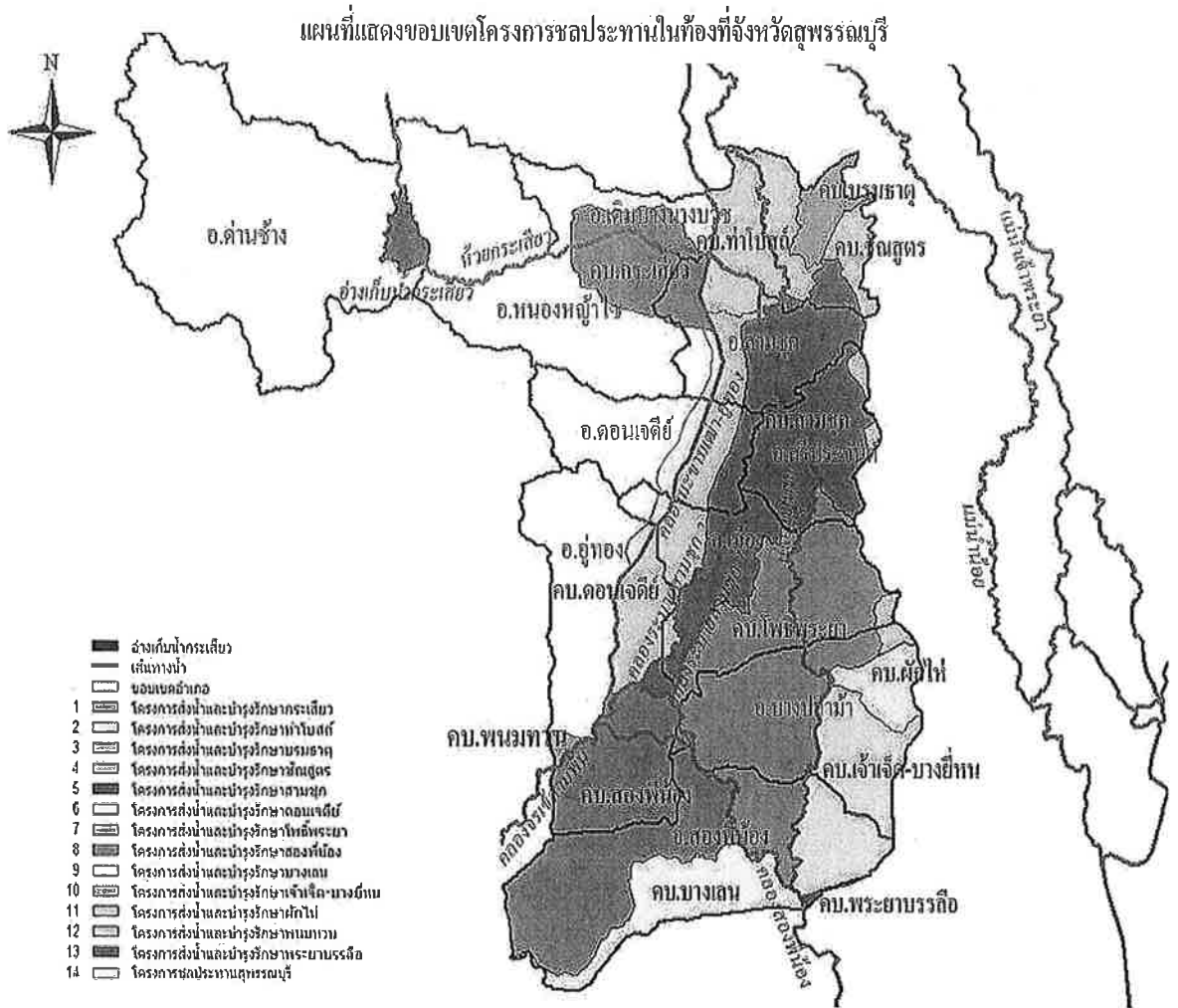
แผนภาพที่ ๒-๗ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔ การรักษาพื้นที่ทำการเกษตรในเขตชลประทาน

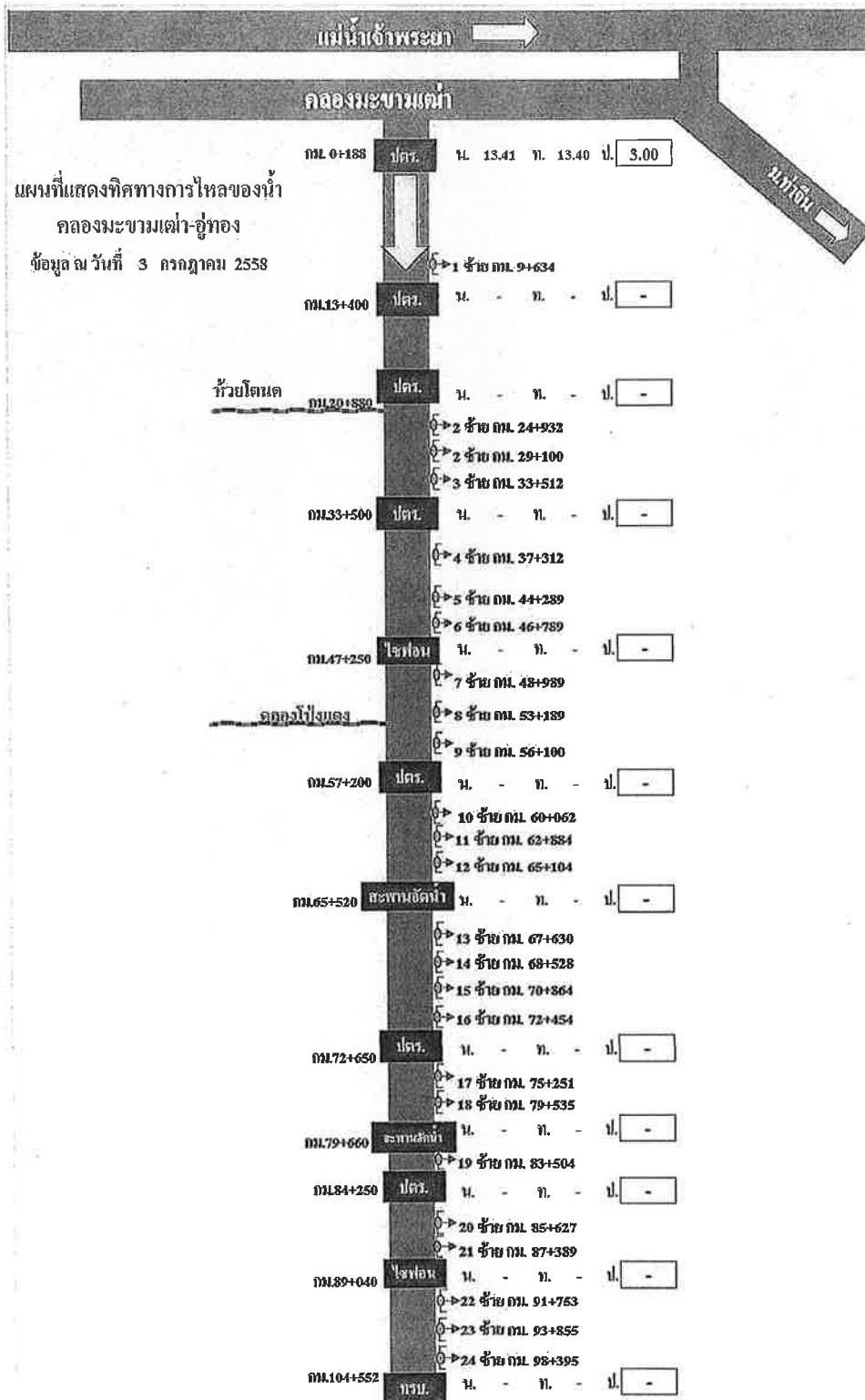
แผนภาพที่ ๒-๘ ที่ดินเพื่อกิจการชลประทาน

แผนภาพที่ ๒-๕ ตัวอย่างการจัดการระบบชลประทานจังหวัดสุพรรณบุรี

แผนภาพที่ ๒-๑๐ ตัวอย่างการจัดการระบบชลประทานคลองมะขามเต่า จ.ชัยนาท

กฎหมายควบคุมการใช้สารต้องห้ามในการเลี้ยงปลานิล

ในการเลี้ยงปลาผู้เลี้ยงส่วนใหญ่จะนิยมใช้ยาและสารเคมีในการรักษาปลาที่มีอาการผิดปกติ ซึ่งเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ไม่ถูกต้อง และอาจก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาการดื้อยาซึ่งจะทำให้ต้อง用药ในปริมาณมากขึ้นหรืออาจไม่สามารถใช้ยา ชนิดเดิมรักษาให้หายได้อีกต่อไป เป็นต้น ซึ่งปัญหาการเกิดโรคหรือมีอาการผิดปกติ มีสาเหตุสำคัญคือ สภาพแวดล้อมในบ่อ คุณภาพน้ำ คุณภาพดินไม่เหมาะสม ทำให้ปลาอ่อนแอและเกิดการติดเชื้อได้ง่าย การใช้ยาและสารเคมียังก่อให้เกิดการตกค้างของยาและสารเคมีในบ่อที่เลี้ยงในน้ำ รวมทั้งในเนื้อปลาด้วย ซึ่งยาและสารเคมีบางชนิดเป็นอันตรายต่อมนุษย์ เช่น เป็นสารก่อมะเร็ง เป็นต้น

สำหรับแนวทางในการออกกฎหมายควบคุมการใช้สารต้องห้ามในการเลี้ยงปลานิลนั้น พอกกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ คือ

๑. กำหนดเลขทะเบียนยาสัตว์น้ำที่ควบคุมโดยกรมประมง
๒. จัดทะเบียนผู้ประกอบการจำหน่ายเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์น้ำ
๓. มาตรการห้ามนำเข้า เวชภัณฑ์ที่ไม่ได้รับอนุญาตให้มีการใช้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
๔. ให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในการใช้เวชภัณฑ์อย่างถูกต้อง

ณ ปัจจุบัน ตลาดยาสัตว์น้ำที่ขายในท้องตลาดมียาปลอม ยาที่ไม่ได้มาตรฐาน ยาที่ห้ามใช้ในมนุษย์ หรือตำรับยาไม่ถูกต้อง ไม่ได้รับอนุญาต ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาในการใช้ยาและสารเคมีรักษาโรค นอกจากนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีการใช้ยาอย่างไม่ถูกต้อง ซึ่งมีผลทำให้เกิดการดื้อยาในสัตว์น้ำ รวมทั้งทำให้มีสารตกค้างของยาและสารเคมีในเนื้อสัตว์น้ำ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดอันตรายแก่ผู้บริโภค

เมื่อมีปลาตายผิดปกติ ผู้เลี้ยงต้องปรึกษากับสัตวแพทย์หรือนักวิชาการประมง เพื่อวินิจฉัยโรคว่าเกิดจากสาเหตุใด และควรแก้ไขอย่างไร ซึ่งหากต้อง用药และสารเคมีในการรักษา ผู้เลี้ยงต้องซื้อยาและสารเคมีจากร้านที่มีทะเบียนอนุญาตให้ขายยาสัตว์หรือสารเคมี และต้องใช้อาหารรักษาสัตว์น้ำหรือสารเคมีที่อนุญาตให้ใช้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ขึ้นทะเบียนกับหน่วยงานราชการ

ในกรณีที่ต้องใช้ยาสัตว์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ระบุฉลากและเอกสารกำกับยา รวมถึงระงับการหยุดยาดอย่างเคร่งครัด ไม่ใช้ยาหรือสารเคมีต้องห้าม (ตามประกาศทางราชการ) เช่น ไนโตรฟิวแรนส์ คลอแรมเฟนิคอล มาลาไคท์กรีน เป็นต้น

ตารางที่ ๒-๘ อาหารที่มียาสัตว์ตกค้างมีมาตรฐาน โดยตรวจพบยาสัตว์ตกค้างสูงสุด (Maximum Residue Limit, MRL) ได้ไม่เกินปริมาณที่กำหนดไว้

อันดับ	ชนิดของยาสัตว์	ชนิดของสัตว์	ชนิดของเนื้อเยื่อ อวัยวะ หรือ ผลผลิตของสัตว์	ปริมาณยาสัตว์ตกค้างสูงสุดที่กำหนดให้มีได้ (Maximum Residue Limit, MRL) (ไมโครกรัมของสารต่อ ๑ กก. ของอวัยวะหรือของสัตว์)
๑	ออกซิเททระไซคลิน (Oxytetracycline) ในรูปของออกซิเททระไซคลิน (Oxytetracycline)	ปลา	กล้ามเนื้อ	๒๐๐

ที่มา : ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๐๓) พ.ศ.๒๕๕๐ เรื่อง อาหารที่มียาสัตว์ตกค้าง

ให้อาหารทุกชนิดมีมาตรฐานโดยไม่พบการปนเปื้อนสารเคมีดังต่อไปนี้

๑. คลอแรมเฟนิคอล และเกลือของสารนี้ (Chloramphenical and its salts)
๒. ไนโตรฟิวราโซน และเกลือของสารนี้ (Nitrofurazone and its salts).
๓. ไนโตรฟิวแรนโทอิน และเกลือของสารนี้ (Nitrofurantoin and its salts)
๔. ฟิวราโซลิโดน และเกลือของสารนี้ (Furazolidone and its salts)
๕. ฟิวแรลทาโดน และเกลือของสารนี้ (Furaltadone and its salts)
๖. มาลาไคท์กรีน และเกลือของสารนี้ (Malachite Green and its salts)

สารเคมีตามข้อ ๑-๖ ให้รวมถึงสารในกระบวนการสร้างและสลาย (metabolites) ของสารดังกล่าวด้วย

ที่มา : ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒๙๙) พ.ศ.๒๕๔๙ เรื่อง มาตรฐานอาหารที่มีการปนเปื้อนสารเคมีบางชนิด (ฉบับที่๒)

การใช้ยาและสารเคมีอย่างไม่ถูกต้อง ได้แก่ ใช้ยาและสารเคมีโดยไม่ได้มีการวินิจฉัยหาสาเหตุของโรคก่อน ใช้ยาต้านจุลชีพในการรักษาโรคไวรัส การเลือกใช้ยาและสารเคมีที่ไม่เหมาะสมกับเชื้อที่ก่อให้เกิดโรค ใช้ยาและสารเคมีไม่ถูกวิธี ใช้และสารเคมีไม่ครบตามปริมาณ หรือกำหนดระยะเวลาในการรักษา ใช้ยาและสารเคมีไม่ตรงตามที่ฉลากระบุ

บทบาทของภาครัฐ และเอกชนในการเผยแพร่องค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรเพื่อยกระดับมาตรฐานการผลิตปาลานิล

ภาครัฐควรมีบทบาทในการนำเพื่อการรับรู้ที่ชัดเจนในด้านนโยบายของภาคเอกชนและภาคเกษตรกร โดยหากรัฐกำหนดเป้าหมายทุกด้านอันรวมถึงปริมาณที่ต้องการส่งออก , ปริมาณผลผลิตจากเกษตรกร, คุณภาพปาลานิลที่ต้องการ การเชื่อมต่อในเรื่องของห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ก็จะง่ายขึ้น โดยจะมีกฎแ่งเพื่อความสำเร็จคือ องค์ความรู้ของเกษตรกร เพื่อการผลิตปาลานิลให้มีองค์ประกอบที่สำคัญทั้ง ๓ ด้านให้ครบถ้วนคือ

๑. ปริมาณผลผลิต

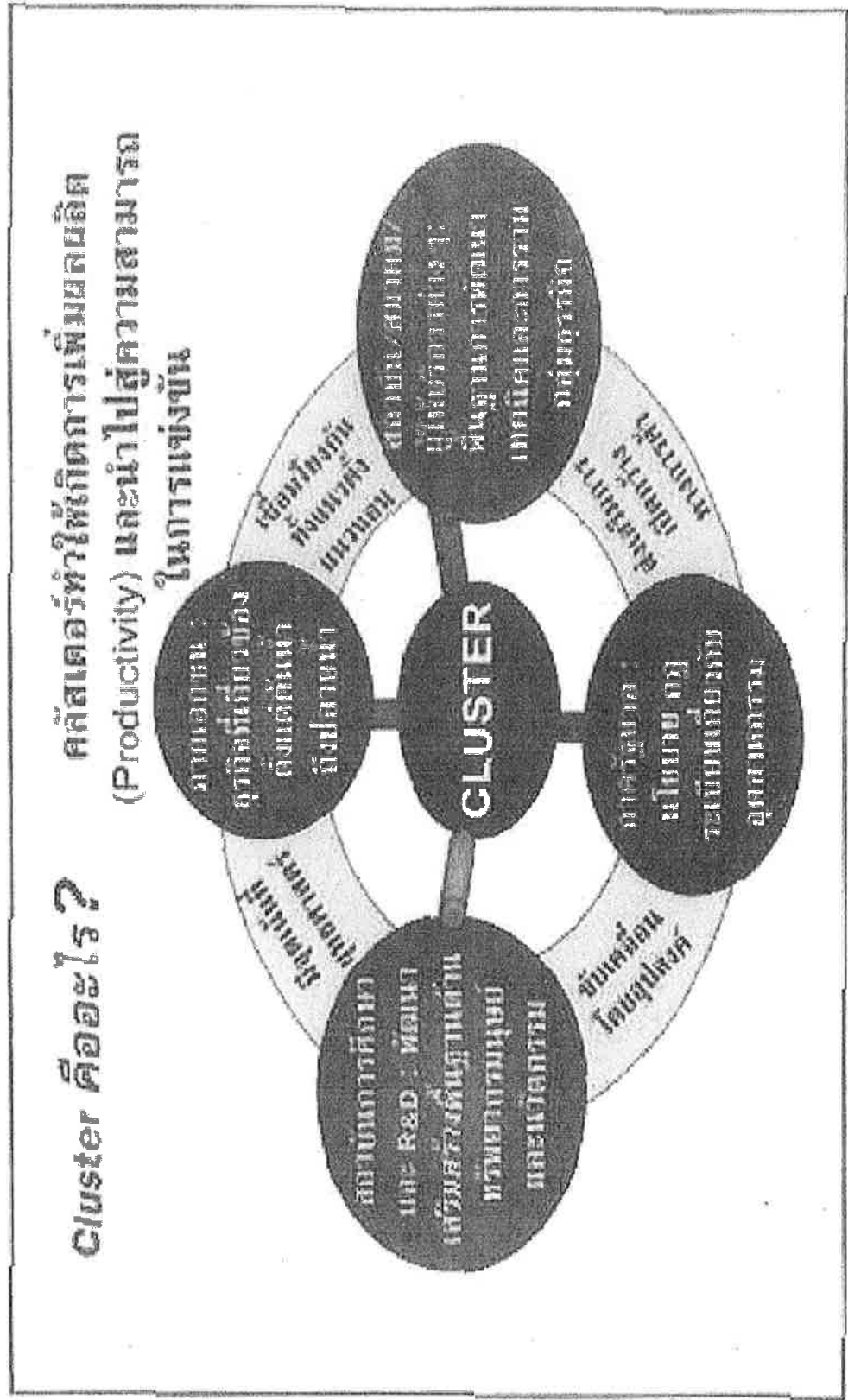
๑.๑ ปริมาณผลผลิตต่อพื้นที่ต่อปี

๑.๒ ปริมาณผลผลิตแต่ละช่วงของปี เพื่อความสมดุลของอุปสงค์และอุปทาน

๒. คุณภาพปลาที่เหมาะสมต่อความต้องการของตลาด

๓. ต้นทุนการผลิตที่เหมาะสมและแข่งขันได้

ซึ่งภาครัฐสามารถจัดตั้งในรูปแบบคลัสเตอร์ (Cluster) ซึ่งหมายถึง เครือข่ายวิสาหกิจอันมีบทบาทเชื่อมโยงและประสานประโยชน์ร่วมกันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในธุรกิจ ทั้งภาครัฐ, ภาคเอกชน (ห้องเย็น, บริษัทผู้ผลิตอาหารปลาและพันธุ์ปลา) ภาคเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ทั้งในด้านการผลิต, องค์ความรู้ทุกด้าน ผ่านกระบวนการวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรค วิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ประสานเชื่อมโยงกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน (Vertical & Horizontal Linkage) อีกทั้งยังต้องสามารถเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสนับสนุนต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน คือ การเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ของคลัสเตอร์โดยรวม

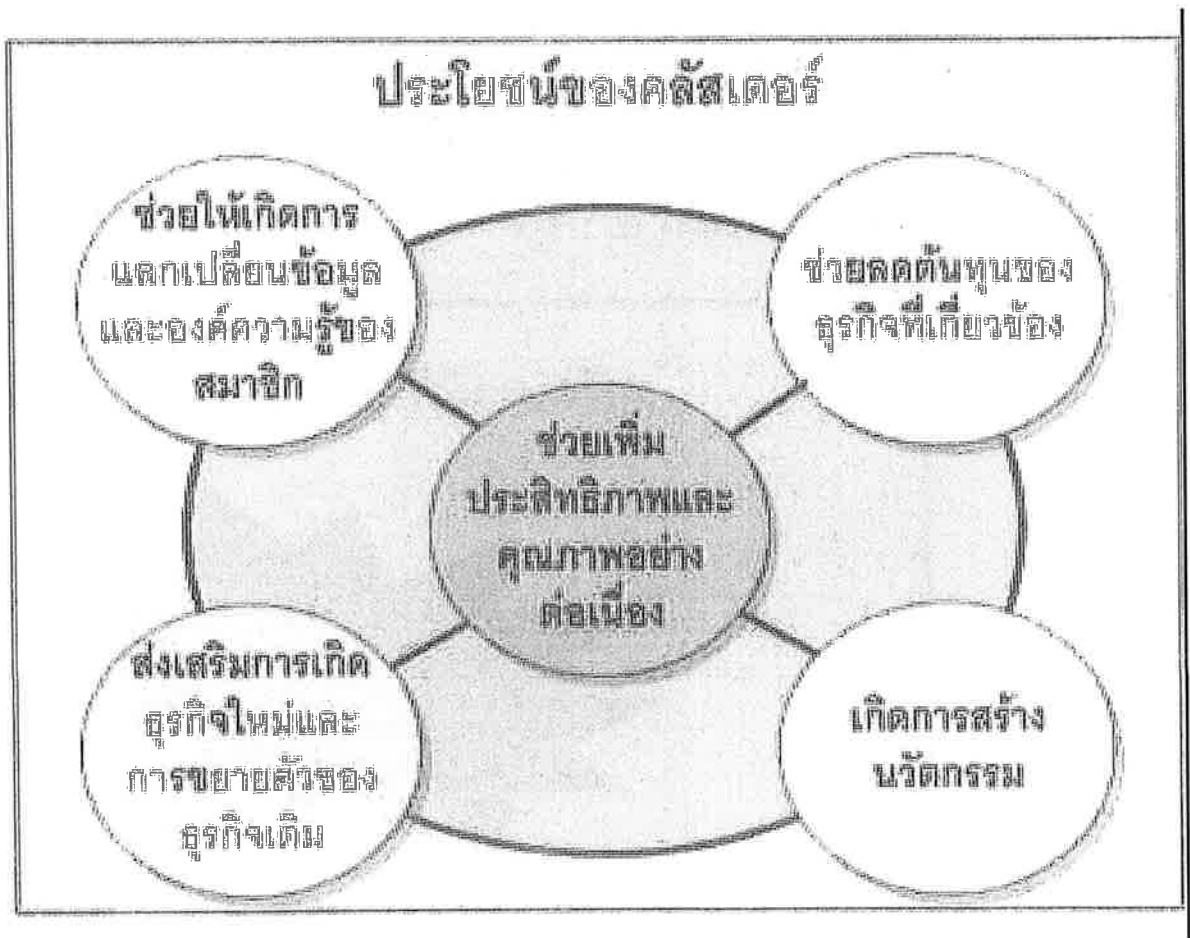
การรวมกลุ่มเป็นคลัสเตอร์นั้นมีเป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันหรือผลิตภาพของธุรกิจที่เกี่ยวข้องในคลัสเตอร์ทั้งหมด ประเทศจะมีความสามารถในการแข่งขันได้ต้องเริ่มต้นจากหน่วยที่เล็กที่สุดของระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะจากการเพิ่มขึ้นของผลผลิตภาคการผลิต (productivity) ไม่ใช่จากการลดต้นทุนเพียงอย่างเดียว ย่อมทำให้เกิดความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง นำไปสู่การยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้สูงขึ้นในท้ายที่สุด

แผนภาพที่ ๒-๑๒ คลัสเตอร์กับการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

หัวใจของการพัฒนาคลัสเตอร์ คือ การสร้างความร่วมมือบนพื้นฐานของการแข่งขันกัน (Co-petition) โดยที่ผู้เกี่ยวข้องในเครือข่ายวิสาหกิจหรือคลัสเตอร์นั้นๆ จะต้องมีการกำหนดทิศทาง และเป้าหมายและกลยุทธ์การพัฒนาร่วม (Core Objective & Strategy) รวมทั้ง มีการแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ ระหว่างกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพโดยรวมของคลัสเตอร์นั้น (Collective Efficiency/Productivity) นอกจากนี้ การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายวิสาหกิจยังทำให้เกิดการกระจายของความรู้ใหม่ (Spur of Knowledge) ซึ่งจะส่งเสริมการพัฒนาความสามารถ ในการแข่งขันระบบเศรษฐกิจบนพื้นฐานของนวัตกรรม (Innovation-driven Economy) อีกด้วย

แผนภาพที่ ๒-๑๓ ประโยชน์ของคลัสเตอร์

๓.๑ คลัสเตอร์ส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มพูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอยู่เสมอ เพื่อให้ทุกคนได้รับรู้ เข้าใจปัญหาของกลุ่ม และหาทางแก้ไขร่วมกัน ซึ่งจะทำให้สมาชิกมีความไว้วางใจกันมากขึ้น และเปิดกว้างในการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และองค์ความรู้ใหม่ๆ ทั้งในด้านเทคโนโลยีการผลิต การตลาด นโยบาย/การสนับสนุนต่าง ๆ จากรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง

๓.๒ การร่วมกันเป็นคลัสเตอร์จะช่วยลดต้นทุน ทั้งด้านวัตถุดิบ การทำการตลาด การวิจัยและพัฒนา การสร้างนวัตกรรม การพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับธุรกิจที่เกี่ยวข้องในคลัสเตอร์

๓.๓ คลัสเตอร์ช่วยให้เกิดการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ เนื่องจากสมาชิกในคลัสเตอร์มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและองค์ความรู้ระหว่างกันอยู่เสมอ ซึ่งทำให้สมาชิกมีโลกทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น อันจะนำไปสู่การต่อยอดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาสิ่งใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง

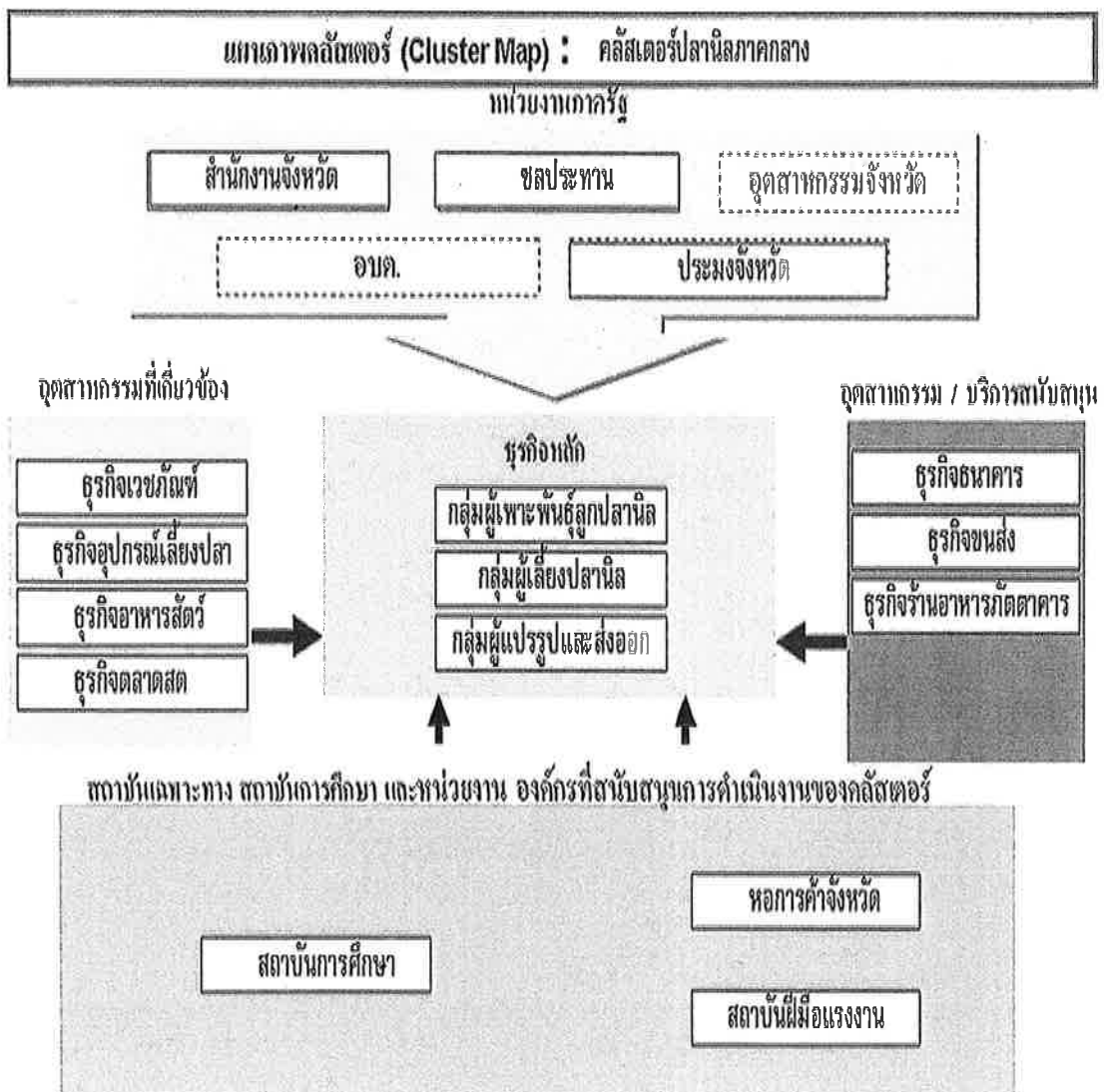
๓.๔ การรวมกลุ่มเป็นคลัสเตอร์ไม่ใช่เป็นเพียงการส่งเสริมความร่วมมือของสมาชิกต่างๆ ในคลัสเตอร์เท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการเปิดกว้างทางการค้าให้มีการแข่งขันของสมาชิกด้วย ซึ่งการแข่งขันจะช่วยกระตุ้นให้ธุรกิจต้องปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพของตนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถอยู่รอดและแข่งขันได้

๓.๕ คลัสเตอร์ช่วยส่งเสริมการขยายตัวของธุรกิจและการเกิดธุรกิจใหม่ๆ เนื่องจากคลัสเตอร์ช่วยกระตุ้นเกิดการไหลเวียนของข้อมูลและองค์ความรู้ และร่วมกันลงทุนในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น การพัฒนาบุคลากร เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ๆ ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งเป็นการเปิดกว้างต่อการแข่งขันทางการค้า ดังนั้น คลัสเตอร์จึงช่วยเสริมสร้างโอกาสการเติบโตของธุรกิจต่างๆ และเกิดขึ้นใหม่ของธุรกิจต่อเนื่องต่าง ๆ

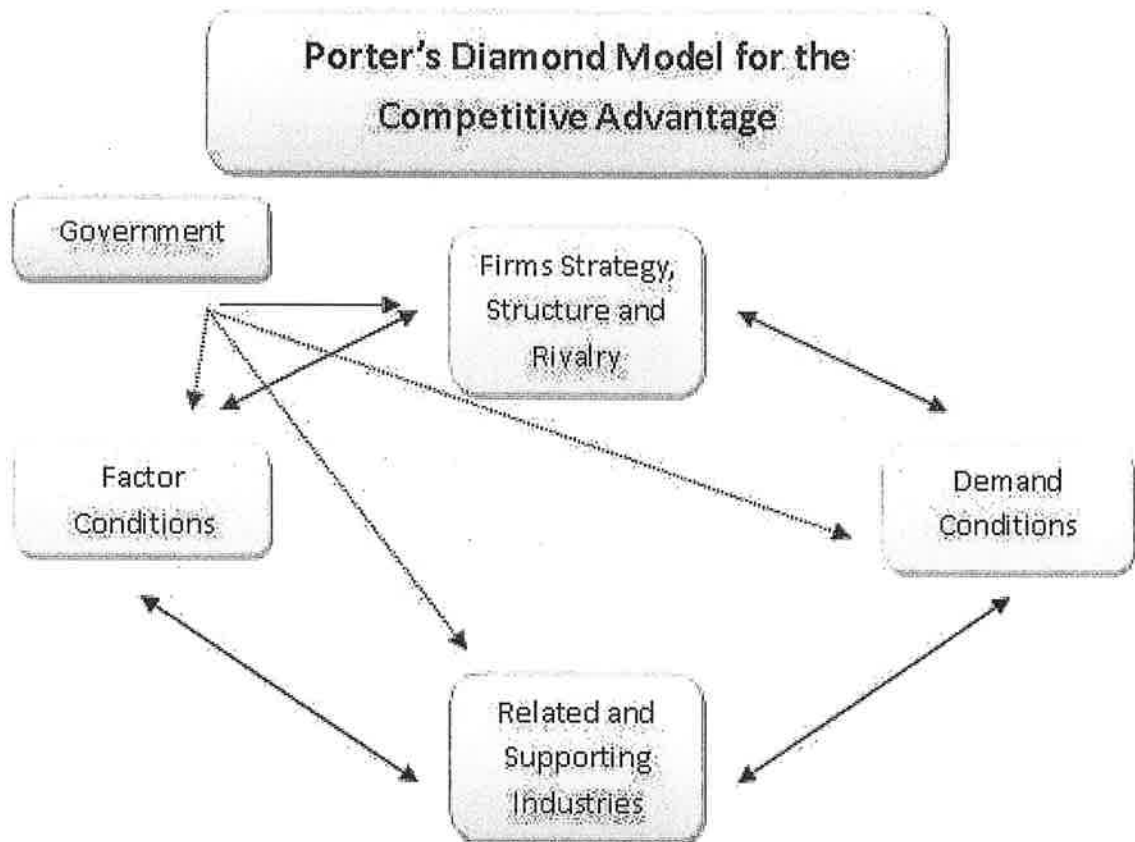
การรวมกลุ่ม cluster ต้องอาศัยแนวคิด “การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน” เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของทุกภาคส่วนโดยเน้นกลยุทธ์ที่สร้างรายได้เปรียบเชิงการแข่งขันให้กับอุตสาหกรรม ผ่านการสร้างความร่วมมือของกลุ่มผู้ผลิตสินค้า กลุ่มผู้รวบรวมสินค้าและแปรรูป กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจสนับสนุนต่างๆ เช่น รถขนส่ง รวมทั้งกลุ่มนักวิชาการและผู้ดูแลกฎระเบียบ ให้ผูกโยงร้อยเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดผลดีต่อการลดต้นทุนการผลิตสินค้าทั้งระบบ

ประเด็นสำคัญคือ cluster เป็นการรวมกลุ่มกันตามลักษณะของห่วงโซ่อุปทานซึ่งเป็นระบบที่มีความเกี่ยวข้องและต่อเนื่องกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งระบบโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันดังกล่าว ดังนั้นเงื่อนไขในการรวมกลุ่ม cluster จึงต้องเกิดจากความยินยอมพร้อมใจและเห็นประโยชน์ร่วมกันอย่างแท้จริงของทุกภาคส่วน โดยไม่ใช่การชี้หน้าหรือกำหนดกรอบจากภาครัฐหรือภาคเอกชนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐต้องมีบทบาทเป็นแกนกลางในการรวมกลุ่มและขับเคลื่อน

แผนภาพที่ ๒ - ๑๔ คลัสเตอร์ปลานิลภาคกลาง

แผนภาพที่ ๒ - ๑๕ ปัจจัยความสำเร็จของคลัสเตอร์

ปัจจัยความสำเร็จของ cluster

๑ ปัจจัยสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยแรงงาน สาธารณูปโภคพื้นฐาน องค์ความรู้ กฎหมาย ระเบียบกฎเกณฑ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ความสามารถทางวิทยาศาสตร์ที่จะก่อให้เกิดนวัตกรรม

๒ ปัจจัยความต้องการของตลาด ความต้องการสินค้าทั้งด้านปริมาณ คุณภาพ ระดับราคา การบริการของอุตสาหกรรม นวัตกรรมทั้งด้านตัวสินค้าและการให้บริการ ทั้งตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ

๓ อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน คืออุตสาหกรรมที่สนับสนุนระบบการผลิต เช่น การขนส่ง การผลิตวัตถุดิบอาหารสัตว์ การบรรจุภัณฑ์

๔ กลยุทธ์ทางธุรกิจและโครงสร้างการแข่งขัน ต้องมีการวิเคราะห์อย่างรอบด้าน และสามารถนำมาพัฒนาศักยภาพการแข่งขันให้มีความได้เปรียบคู่แข่งอยู่ตลอดเวลา

๕ โอกาส เป็นปัจจัยที่มีผลอย่างมากต่อความสามารถในการแข่งขันในตลาด เพราะโอกาสเป็นปัจจัยที่มีจะอยู่เหนือการควบคุมของธุรกิจหรือแม้แต่ของรัฐบาล ซึ่งสามารถส่งผลต่อธุรกิจได้ทั้งในด้านบวกและด้านลบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. สำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด กรมประมง (พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๗)

ได้ทำการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาลานิลโดยมีวิสัยทัศน์เป็นผู้นำในการผลิตสินค้าปลานิลที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน และมีเป้าหมายเพิ่มปริมาณผลผลิตปลานิลที่ได้จากการเพาะเลี้ยง ๓๐๐,๐๐๐ ตัน ในปี ๒๕๕๗ มีการรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงปลานิลในรูปแบบสหกรณ์, วิสาหกิจชุมชนหรือชมรม ๓๐๐ กลุ่ม ในปี ๒๕๕๗ มีฟาร์มที่ได้มาตรฐานที่ยั่งยืนไม่น้อยกว่า ๖,๐๐๐ ฟาร์ม ในปี ๒๕๕๗ สินค้าปลานิลเพื่อการส่งออกที่ผลิตจากฟาร์มมาตรฐาน ๖,๐๐๐ ฟาร์ม มีระบบตามสอปสินค้าตลอดสายการผลิต มีปลานิลที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานสำหรับการส่งออก ๖๐,๐๐๐ ตัน ในปี ๒๕๕๗ ใช้กลยุทธ์หลัก ๖ กลยุทธ์ ดังนี้

๑. การเพิ่มผลผลิต โดยวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงและปรับปรุงพันธุ์ ส่งเสริมการเลี้ยงให้ผลผลิตสูงต้นทุนต่ำ สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มและเข้าถึงแหล่งทุน
๒. การพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตให้ได้มาตรฐานโดยพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร
๓. การสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยพัฒนาการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวและการแปรรูป
๔. การเพิ่มศักยภาพการตลาดในประเทศ โดยส่งเสริมการบริโภคภายในประเทศ
๕. การเพิ่มศักยภาพการตลาดในต่างประเทศ โดยส่งเสริมการตลาดในต่างประเทศ
๖. การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร โดยจัดทำข้อมูลและจัดตั้งศูนย์ข้อมูลพร้อมเครือข่าย

๒. อภิสัทธ์ แก้วฉา (๒๕๓๒)

ได้ทำการวิเคราะห์เศรษฐกิจการเลี้ยงปลานิลเชิงพาณิชย์ และกิ่งเชิงพาณิชย์ในภาคกลาง โดยได้วิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนสำหรับฟาร์มแบบเชิงพาณิชย์สำหรับฟาร์มขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ และทุกระดับขนาดฟาร์มจากการศึกษาสมการการผลิตปลานิลโดยใช้รูปสมการแบบคอปป์-ดักลาสพบว่า อิทธิพลของปัจจัยการผลิตต่างๆ ทุกชนิดที่มีต่อผลผลิตปลานิลของฟาร์มทั้งสองประเทศ ไม่ให้ผลที่แตกต่างกันทางสถิติตั้งนั้นในการวิเคราะห์จึงรวมฟาร์มทั้งสองประเภทเข้าด้วยกัน และพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลผลิตปลานิล คือ จำนวนพันธุ์ปลา ค่าอาหารปลา แรงงานจ้าง และขนาดของฟาร์ม ซึ่งที่ฟาร์มขนาดเล็กมีผลผลิตสูงกว่าฟาร์มขนาดอื่นๆ โดยที่ฟาร์มขนาดกลางและ

ใหญ่ไม่ให้ผลที่แตกต่างกันทางสถิติ ฟาร์มเลี้ยงปลานิลมีผลตอบแทนต่อขนาดลดลง โดยมีผลรวมของความยืดหยุ่น เท่ากับ ๐.๑๙๐๓ เมื่อพิจารณาประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ ปรากฏว่า หากให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ ควรที่จะเพิ่มปัจจัยแต่ละชนิดคือ จำนวนพันธุ์ปลา ค่าอาหารปลา และแรงงานจ้าง ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ควรให้ความสนใจเป็นอันดับแรกในการเพิ่มปริมาณการใช้ ได้แก่แรงงานจ้าง เพราะให้ผลผลิตเพิ่มมากที่สุด

สรุป

“ปลานิล” เป็นปลาน้ำจืดที่เลี้ยงง่าย และเติบโตเร็ว อีกทั้งตลาดมีความต้องการสูง เนื่องจากมีรสชาติดี ก้างน้อย และไม่คาว ทำให้สามารถนำมาประกอบอาหารได้อย่างหลากหลาย จึงเป็นที่นิยมเลี้ยงของเกษตรกรโดยทั่วไป สำหรับการเลี้ยงปลานิลของไทย แม้ว่าเพิ่งมีการพัฒนาการมาเพียง ๔๐ กว่าปี แต่ก็มีผลผลิต ที่ตอบสนองความต้องการของตลาดในประเทศได้ดี พร้อมทั้งยังสามารถส่งออกปตลาดต่างประเทศได้อีกด้วย ดังนั้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องล้วนมีส่วนในการผลักดันให้เกิดการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นกรมประมงที่มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาเทคโนโลยีการเลี้ยง และการสนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพการผลิตอย่างครบวงจร ตั้งแต่การเพาะเลี้ยงจนถึงกระบวนการแปรรูปเนื้อปลา หรือกระทรวงพาณิชย์ที่มีหน้าที่ด้านการตลาดและผลักดันการส่งออก ตลอดจนเกษตรกรผู้ผลิตปลานิล ผู้ค้าปัจจัยการผลิต และผู้แปรรูป ต้องร่วมมือกันผลักดันและสนับสนุนปลานิลเพื่อขยายตลาดบริโภคและการส่งออกอย่างจริงจัง พร้อมทั้งรักษาคุณภาพการผลิตปลานิลให้เป็นไปตามมาตรฐานการผลิตตามความต้องการของประเทศผู้นำเข้า โดยคำนึงถึงคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์เป็นสำคัญ ย่อมจะเป็นการยกระดับสินค้าไทยให้ก้าวไกล จากตลาดภายในประเทศเพื่อความมั่นคงทางอาหารไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขันในตลาดโลกอย่างมั่นคง

บทที่ ๓

สถานการณ์และปัญหาการผลิตปลานิลในเขตภาคกลาง

ปัญหาในด้านนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลในเขตภาคกลางและอุตสาหกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ รวมทั้งปัญหาด้านระบบนิเวศในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาและป่าสักที่มีความผันผวนเป็นอย่างมาก ทำให้การผลิตปลานิลในเขตภาคกลางต้องประสบปัญหาในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน และต้องมีการปรับตัวเป็นอย่างมากทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาว

ปลานิล เป็นปลาที่นิยมเลี้ยงกันมากชนิดหนึ่งในเขตภาคกลาง ทั้งในรูปแบบการค้าและเลี้ยงไว้บริโภค ในครัวเรือนพื้นที่การเลี้ยงปลานิลในเขตภาคกลางมีทั้งหมด ๑๙๕,๓๖๐ ไร่ มีจำนวนฟาร์ม ๓๑,๑๔๗ ฟาร์ม และมีผลผลิตรวม ๑๑๔,๘๐๔ ตัน(กรมประมง,๒๕๕๖)

ตารางที่ ๓ - ๑ ผลผลิตปลานิล

							หน่วย : ตัน
ภาค	2551	2552	2553	2554	2555	2556	สัดส่วน (%)
เหนือ	13,475	15,510	16,611	17,163	23,650	20,891	10
ตะวันออกเฉียงเหนือ	21,560	20,680	23,730	22,884	35,475	31,708	15
กลาง	188,650	175,780	151,872	110,606	122,980	114,084	55
ตะวันออก	40,425	41,360	37,968	32,419	42,570	30,337	14
ใต้	5,390	5,170	7,119	7,628	11,825	10,406	6
รวม	269,500	258,500	237,300	190,700	236,500	207,426	100

ทั้งนี้เนื่องจากปลานิลเป็นปลาที่เลี้ยงง่ายที่ปัจจุบันได้รับการพัฒนาสายพันธุ์ให้มีคุณสมบัติที่ดีขึ้นมาก กินอาหารได้แทบทุกชนิด เนื้อมีรสชาติดี ตลาดมีความต้องการสูง ลักษณะการเลี้ยงมีอยู่ ๒ แบบ คือ การเลี้ยงในกระชังและการเลี้ยงในบ่อดิน การเลี้ยงปลานิลในกระชังส่วนใหญ่จะเลี้ยงบริเวณริมแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีคุณภาพน้ำดีในลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลำน้ำสาขา เช่นแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำน้อย พื้นที่กระชังเฉลี่ย ๒๗.๘๐ ตารางเมตร และอัตราการปล่อยพันธุ์ปลา กระชังละ ๑,๐๐๐ ตัว มีระยะเวลาของการเลี้ยงนาน ๕ เดือน ปีหนึ่งจะเลี้ยงได้ประมาณ ๒ รุ่น จะใช้อาหารสำเร็จรูปในการเลี้ยง ส่วนการเลี้ยงในบ่อดินในเขตจังหวัดราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี ขนาดบ่อเฉลี่ย ๘ ไร่ อัตราการปล่อยพันธุ์ปลาประมาณ บ่อละ ๒๔,๘๐๐ ตัว มีระยะเวลาของการเลี้ยงเฉลี่ยรุ่นละ ๘ เดือน จะใช้อาหารสำเร็จรูปเป็นหลัก มีการใช้อาหารธรรมชาติร่วมบ้างในบางพื้นที่การเลี้ยง และเนื่องจากปลานิลเป็นปลาที่เลี้ยงง่าย กินอาหารได้เกือบทุกชนิด จึงยังคงมีผลผลิตปลานิลที่ออกจากระบบแบบธรรมชาติค่อนข้างมาก อันส่งผลต่อคุณภาพของเนื้อปลาด้วยเช่นกัน จากคุณสมบัติของปลานิลซึ่งเลี้ยงง่ายเจริญเติบโตเร็ว และเป็นที่นิยมของผู้บริโภค ทำให้เกษตรกรหันมานิยมเลี้ยงปลานิลอย่างกว้างขวาง ปัจจุบันปริมาณการเลี้ยงปลานิลในเขตภาคกลางมีผลผลิตประมาณ ๑๑๐,๐๐๐ ตันต่อปี มูลค่าประมาณ ๔,๓๕๐ ล้านบาท คิดที่ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ ๓๙.๓๒ บาทซึ่งปัจจุบันปริมาณการเลี้ยงปลานิลคิดเป็นร้อยละ ๖๘ ของปริมาณการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดทั้งหมด ส่วนมูลค่าของปลานิลนั้นคิดเป็นร้อยละ ๕๕ ของมูลค่าการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดทั้งหมด ซึ่งการเพาะเลี้ยงปลานิลของภาคกลางร้อยละ ๘๑.๙ เป็นการเลี้ยงในบ่อ ส่วนที่เหลือนั้นเลี้ยงในกระชังในแม่น้ำและเขื่อน

มาตรฐานการผลิตปลานิลของเกษตรกรไทยที่มีผลต่อการส่งออก

สถานการณ์การส่งออกปลานิลในปัจจุบันมีแนวโน้มที่ดีและมีอัตราการเจริญเติบโตที่สูงขึ้น จากปริมาณความต้องการของตลาด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการบริโภคภายในประเทศถึงประมาณร้อยละ ๙๐ อย่างไรก็ตาม มีความเป็นไปได้ที่จะมีการขยายการส่งออกไปยังตลาดประเทศสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นตลาดหลัก โดยมูลค่าการส่งออกปลานิลไปยังประเทศต่าง ๆ ในภาพรวมปี ๒๕๕๒ ช่วงเดือนมกราคม - มิถุนายน ๗,๕๐๐ ตันเศษ คิดเป็นมูลค่าการส่งออกกว่า ๗๐๐ ล้านบาท ปัจจุบันปลานิลส่งออกไปสู่ต่างประเทศในลักษณะของปลาแช่เนื้อ และปลาทั้งตัวแช่แข็ง โดยมีตลาดที่สำคัญ ได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา อิตาลี และสหภาพยุโรป

ดังนั้น การเลี้ยงปลานิลภายใต้มาตรฐานที่ทั่วโลกยอมรับ ผลผลิตปลานิลที่มีคุณภาพไม่มี กลิ่นโคลน ไม่มีสารตกค้าง ย่อมเป็นผลดีต่อการส่งออก แต่ทั้งนี้ ยังมีปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข เพื่อให้การ ส่งออกปลานิลสามารถสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นให้แก่เกษตรกรและประเทศ เช่น พันธุ์ปลานิลลูกผสมมี คุณภาพไม่คงที่ ปลาเมื่อตรึงการเจริญเติบโตที่ช้า ทั้งนี้เนื่องจากภาครัฐไม่ได้มีการส่งเสริมการพัฒนา สายพันธุ์ปลานิลอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึงกัน ประกอบกับยังขาดนโยบายหรือข้อกฎหมายที่ชัดเจนใน การควบคุมโรงเพาะฟักปลานิลที่ได้มาตรฐาน ทำให้เกิดโรงเพาะฟักปลานิลขึ้นมากมายในประเทศโดย ปราศจากการควบคุม แต่ละรายก็พยายามผลิตลูกปลานิลออกมาขายโดยแข่งขันกันในด้านราคา ทำให้เกิดการลดต้นทุนการผลิต โดยการใช้ลูกปลาที่เกิดในฟาร์มมาใช้ทำเป็นพ่อแม่พันธุ์ต่อไป โดยไม่ ยอมซื้อพ่อแม่พันธุ์สายพันธุ์ดีจากกรมประมงเข้ามาใช้ทดแทน เกษตรกรยังขาดความรู้เกี่ยวกับการ เลี้ยงปลานิลตามมาตรฐานสากล เนื่องจากโดยโครงสร้างของการผลิตปลานิลที่ผ่านมาในอดีต เป็นการ ผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดบริโภคภายในประเทศเกือบทั้งหมด และภาพลักษณ์ ของปลานิลก็เป็นปลาที่ไม่สะอาด มีกลิ่นโคลน จึงมีราคาถูก เกษตรกรผู้เลี้ยงจึงนิยมใช้เศษอาหาร หรือวัสดุเหลือใช้จากโรงงานผลิตอาหารต่างๆ มาเป็นอาหารในการเลี้ยงปลานิล อีกทั้งยังขาดการ บริหารและจัดการน้ำที่เหมาะสม ทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพต่ำ เมื่อมีความพยายามในการส่งเสริมให้ เกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายหันมาผลิตปลานิลเพื่อการส่งออก ปัญหาด้านคุณภาพของปลาจึงเป็น ปัญหาที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเร่งแก้ไขโดยเร็ว ขณะที่พบปัญหาด้านความแปรปรวนของธรรมชาติที่ แตกต่างกันในแต่ละปี เพราะการเลี้ยงปลานิลยังมีความจำเป็นต้องพึ่งพาธรรมชาติอยู่ ไม่ว่าจะ มีรูปแบบการเลี้ยงในแบบใดก็ตาม ประการสุดท้าย คือ ราคาขายปลานิล (ราคาปากบ่อ) ในภาคกลางมี ความผันผวนสูงมาก เนื่องจากสายพันธุ์ที่ขาดคุณภาพ และภาวะแปรปรวนของธรรมชาติ ทำให้เกิด ปัญหาความสมดุลของอุปสงค์และอุปทานอันส่งผลกระทบต่อกรรับซื้อ เพื่อทำตลาดล่วงหน้าของ ห้างเย็นแปรรูป ที่ไม่อาจรับซื้อได้มากนักในช่วงที่ปลามีราคาสูง เนื่องจากผลผลิตออกน้อย หรือในช่วง ที่ผลผลิตออกมาก ปลาที่มีราคาถูกมาก แต่ห้างเย็นไม่สามารถรับซื้อเก็บไว้ได้ทั้งหมดเนื่องจาก คาดการณ์ไม่ได้ และไม่ได้รับคำสั่งซื้อล่วงหน้าเอาไว้ ทำให้ยากต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิต ปลานิลเพื่อการส่งออก

สรุป

ห่วงโซ่อุปทานปลานิลของภาคกลาง ยังคงเป็นปัญหาใหญ่ที่ขัดขวางการขยายการเลี้ยง เพราะผลผลิตปลานิลที่ได้ขาดความสม่ำเสมอทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ อันเป็นอุปสรรคต่อการขยายตลาดต่างประเทศซึ่งต้องมีการรับคำสั่งซื้อล่วงหน้าเป็นระยะเวลานานไม่ต่ำกว่าสามเดือน ประกอบกับระบบการเลี้ยงปลานิลยังต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักและแหล่งเลี้ยงกระจายตัวทำให้ยากต่อการจัดการด้านโลจิสติกส์ การขยายการเพาะเลี้ยงปลานิลยังต้องมีการปรับในด้านการผลิต โดยการผลิตเพื่อป้อนตลาดในประเทศนั้นยังมีโอกาสในการเจาะขยายร้านอาหารและภัตตาคารอาหารไทยและตะวันตก แต่ต้องผลิตปลานิลขนาดใหญ่ ซึ่งต้องอาศัยเทคนิควิธีการเลี้ยงที่ทันสมัยมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการแข่งขันที่รุนแรงกับตลาดปลาน้ำจืดประเภทอื่นๆสำหรับตลาดส่งออกนั้น นอกจากการปรับการผลิตเพื่อให้ได้ปลานิลขนาดใหญ่และไม่มีสารเคมีตกค้างในผลิตภัณฑ์แล้ว ผู้เพาะเลี้ยงปลานิลจะต้องพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทั้งในด้านพันธุ์ วิธีการเลี้ยง และอาหารปลา ทั้งนี้เพื่อลดต้นทุนการผลิต ซึ่งจะส่งผลให้ราคาส่งออกปลานิลของไทยอยู่ในระดับที่สามารถจะแข่งขันกับประเทศคู่แข่งสำคัญของไทย ไม่ว่าจะเป็นจีนซึ่งในปัจจุบันครองตลาดส่งออกปลานิลอันดับหนึ่งของโลก โดยเฉพาะการส่งออกปลานิลทั้งตัวแช่แข็ง เนื้อปลานิลแช่แข็ง และปลานิลแปรรูปแช่แข็ง ส่วนคู่แข่งที่กำลังมาแรงอย่างประเทศต่างๆในแถบอเมริกากลางและอเมริกาใต้ โดยเฉพาะเอกวาดอร์ และฮอนดูรัสที่ปัจจุบันมีการส่งออกปลานิลเป็นอันดับสองรองจากจีน และประเทศเหล่านี้มีการลงทุนขยายการเพาะเลี้ยงปลานิลอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อทดแทนการส่งออกกุ้งที่ประสบปัญหาโรคระบาด จึงหันมาเลี้ยงปลานิลเพื่อการส่งออกทดแทน และประเทศเหล่านี้มีความได้เปรียบในเรื่องระยะทางการขนส่งไปยังสหรัฐฯซึ่งเป็นประเทศที่นำเข้าปลานิลมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก ทำให้สามารถครองตลาดเนื้อปลานิลสดของสหรัฐฯ ส่วนปลานิลทั้งตัวแช่แข็ง เนื้อปลานิลแช่แข็ง และปลานิลแปรรูปแช่แข็งยังเป็นอันดับสองรองจากจีน นอกจากนี้ยังต้องจับตาประเทศที่จะเป็นคู่แข่งในอนาคตโดยเฉพาะอินเดียและเวียดนามซึ่งกำลังจะขยายการเพาะเลี้ยงปลานิลเพื่อการส่งออกด้วย

บทที่ ๔

แนวทางการเพิ่มผลผลิตปาลานิลในเขตภาคกลาง

ผลจากการออกไปสัมภาษณ์เกษตรกรในเขตภาคกลาง ในจังหวัดนครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี และอ่างทองรวมทั้งการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผลสรุปเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตปาลานิล ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตปาลานิล

แผนภาพที่ ๔-๑ สรุปประเด็นปัญหาอุตสาหกรรมการเลี้ยงปาลานิลในเขตภาคกลาง

น้ำและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ทำให้แหล่งน้ำเกิดความเสื่อมโทรมซึ่งส่งผลต่อต้นทุนการเลี้ยงที่เพิ่มขึ้น และประสพภาวะขาดทุนบ่อยครั้ง

๔ ปัญหาด้านความแปรปรวนของธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่เกษตรกรขาดความรู้ และการพัฒนาเทคโนโลยีในการเลี้ยงปลาที่เหมาะสม รวมทั้งขาดการจัดการระบบชลประทานที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลยังต้องพึ่งพาแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหลัก และได้รับผลกระทบจากความแปรปรวนของธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๕ ปัญหาด้านความไม่สม่ำเสมอของผลผลิตและความผันผวนของราคา อันเป็นผลรวมของปัญหาทั้ง ๔ ข้างต้น ซึ่งทำให้ผลผลิตของปลานิลมีผลผลิตออกมาสู่ตลาดไม่สม่ำเสมอในแต่ละเดือน อีกทั้งคุณภาพปลาที่ไม่ได้เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งหมด ทำให้อำนาจการต่อรองอยู่ที่ผู้รับซื้อเป็นส่วนใหญ่ นั่นเป็นเหตุให้มีพื้นที่การเกษตรอยู่นอกพื้นที่ชลประทานถึง ๑๒๘ ล้านไร่ หรือเท่ากับ ๘๒.๖ %

การยกระดับมาตรฐานการผลิตปลานิลของเกษตรกรไทยให้เป็นที่ยอมรับของตลาดโลก

ในปัจจุบันประเทศผู้นำเข้ารายใหญ่จะให้ความสำคัญกับมาตรฐานต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. มาตรฐานด้านความปลอดภัยในอาหาร (Food Safety) ซึ่งประกอบด้วย

๑.๑ การใช้ยาปฏิชีวนะและสารเคมีในระดับที่อนุญาต กับการห้ามใช้ยาและสารเคมีในชนิดที่กำหนดอย่างเด็ดขาด

๑.๒ การตรวจระดับปนเปื้อนไม่เกินของจุลินทรีย์ เช่น ปริมาณของ *E. coli* และ *Staphylococcus aureus*

๒. มาตรฐานการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ซึ่งต้องมีมาตรฐานของกระบวนการในระดับสากล

๓. มาตรฐานด้าน SHE (safety, Health and Environment) ซึ่งจะมีข้อกำหนดเกี่ยวกับความปลอดภัยและสุขอนามัยของพนักงานผู้ปฏิบัติงาน จำนวนชั่วโมงทำงาน

รวมถึงมาตรฐานในการ ควบคุมกำจัดของเสียจากภายในโรงงานไม่ให้ก่อให้เกิดมลภาวะต่อ
ทั้งพนักงานภายในและชุมชนภายนอก

๔. มาตรฐานเกี่ยวกับตัวผลิตภัณฑ์

๔.๑ ขนาดและน้ำหนักของผลิตภัณฑ์สุทธิ รวมถึงการบรรจุหีบห่อที่ได้มาตรฐานของ
กฎหมายแต่ละประเทศผู้นำเข้า

๔.๒ การแช่สารละลายเพื่อควบคุมลักษณะทางกายภาพของสินค้า เช่น การแช่
สารละลายฟอสเฟต หรือการเคลือบน้ำแข็งเพื่อเพิ่มน้ำหนัก ต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของแต่ละ
ประเทศผู้นำเข้าเช่นกัน

แนวทางการทบทวน ปรับเปลี่ยน และพัฒนายุทธศาสตร์การผลิตปลาของไทยให้มีความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในระดับโลก

๑. ด้านการผลิต

๑.๑ รัฐควรมีการกำหนดพื้นที่เลี้ยงปลาอย่างชัดเจนในกรอบของพื้นที่ชลประทานใน
เขตภาคกลางคือ ในจังหวัดสุพรรณบุรี ราชบุรี นครปฐม อ่างทอง ออยุธยา สิงห์บุรี เพชรบุรี และ
กำหนดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมในลักษณะเดียวกับเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมอื่นๆ เช่น การยกเว้นภาษีเงิน
ได้, การจำหน่ายอาหารปลาในราคาต่ำกว่าเขตอื่น ในลักษณะของการสนับสนุนงบประมาณผ่าน
บริษัทผู้ผลิตอาหารปลา

๑.๒ เผยแพร่ให้ความรู้ที่ถูกต้องกับเกษตรกรในการเลี้ยงปลาที่มีคุณภาพ โดยมีการ
จัดการฟาร์มที่ได้มาตรฐาน สนับสนุนให้เกษตรกรจัดการมาตรฐานฟาร์มให้เข้าสู่มาตรฐาน GAP

๑.๓ รัฐควรเป็นศูนย์กลางในการควบคุมนโยบายการผลิตปลาให้มีปริมาณตรงตาม
ความต้องการของตลาดโลก โดยมีการวางแผนระยะยาวอย่างน้อย ๓ ปี และสามารถปรับแผนได้ปีต่อ
ปีให้เหมาะสมกับสภาวะการผลิตและการแข่งขันในตลาดโลก

๑.๔ รัฐควรมีมาตรการทางด้านกฎหมายควบคุมการนำเข้าและจำหน่ายเวชภัณฑ์ในการ
เลี้ยงปลาให้เข้มงวดรัดกุม และต้องทำให้มีผลทางปฏิบัติมากกว่านี้

๒. ด้านการแปรรูปเพื่อการส่งออก

รัฐควรมีนโยบายส่งเสริมการผลิตแปรรูปปาลานิลเพื่อการส่งออกเป็นการเฉพาะ เพื่อให้ผู้ที่ประกอบธุรกิจห้องเย็นแปรรูป ซึ่งอยู่ในห่วงโซ่อุปทานปาลานิลเพื่อการส่งออกได้มีพลังที่จะสามารถขับเคลื่อนเข้าสู่การแข่งขันในตลาดโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นโยบายในการส่งเสริมธุรกิจแปรรูปนั้นควรใช้นโยบายในด้านการชดเชยราคาส่งออกในรูปแบบการคืนภาษี การสนับสนุนงบประมาณด้านการออกแสดงสินค้าปาลานิลแปรรูปในตลาดต่างประเทศ การสนับสนุนงานวิจัยด้านการตลาดเพื่อการพัฒนาสินค้าให้เหมาะสมในแต่ละตลาด นอกจากนี้รัฐควรมีบทบาทสำคัญในการจัดรวมกลุ่มคลัสเตอร์ผลิตปาลานิลอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความมั่นคงในด้านผลผลิตปาลานิลที่มีคุณภาพ และมีปริมาณสม่ำเสมอตลอดทั้งปี อันจะทำให้เกิดความแข็งแกร่งของห่วงโซ่อุปทานอย่างยั่งยืนอีกด้วย

สรุป

รัฐต้องดำเนินนโยบายในการจัดสรรพื้นที่การเลี้ยงปาลานิลเพื่อการส่งออก ในเขตชลประทานที่ไม่ไกลจากห้องเย็นผู้รับซื้อผลผลิตในเขตภาคกลาง ในระยะทางไม่เกินกว่าสองชั่วโมง รวมทั้งการวางมาตรฐานต่างๆในกระบวนการเลี้ยงและแปรรูปเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในตลาดระดับสากล ส่วนนโยบายในการส่งเสริมธุรกิจแปรรูปนั้นควรใช้นโยบายในด้านการชดเชยราคาส่งออกในรูปแบบการคืนภาษี การสนับสนุนงบประมาณด้านการออกแสดงสินค้าปาลานิลแปรรูปในตลาดต่างประเทศ การสนับสนุนงานวิจัยด้านการตลาดเพื่อการพัฒนาสินค้าให้เหมาะสมในแต่ละตลาด นอกจากนี้รัฐควรมีบทบาทสำคัญในการจัดรวมกลุ่มคลัสเตอร์ผลิตปาลานิลอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความมั่นคงในด้านผลผลิตปาลานิลที่มีคุณภาพ และมีปริมาณสม่ำเสมอตลอดทั้งปี อันจะทำให้เกิดความแข็งแกร่งของห่วงโซ่อุปทานอย่างยั่งยืนอีกด้วย

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

“ปลานิล” เป็นปลาน้ำจืดที่เลี้ยงง่าย และเติบโตเร็ว อีกทั้งตลาดมีความต้องการสูง เนื่องจากมีรสชาติดี ก้างน้อย และไม่คาว ทำให้สามารถนำมาประกอบอาหารได้อย่างหลากหลาย จึงเป็นที่นิยมเลี้ยงของเกษตรกรโดยทั่วไป สำหรับการเลี้ยงปลานิลของไทย แม้ว่าเพิ่งมีการพัฒนาการมาเพียง ๔๐ กว่าปี แต่ก็มีผลผลิต ที่ตอบสนองความต้องการของตลาดในประเทศได้ดี พร้อมทั้งยังสามารถส่งออกไปตลาดต่างประเทศได้อีกด้วย ดังนั้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องล้วนมีส่วนในการผลักดันให้เกิดการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นกรมประมงที่มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาเทคโนโลยีการเลี้ยง และการสนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพการผลิตอย่างครบวงจร ตั้งแต่การเพาะเลี้ยงจนถึงกระบวนการแปรรูปเนื้อปลา หรือกระทรวงพาณิชย์ที่มีหน้าที่ด้านการตลาดและผลักดันการส่งออก ตลอดจนเกษตรกรผู้ผลิตปลานิล ผู้ค้าปัจจัยการผลิต และผู้แปรรูป ต้องร่วมมือกันผลักดันและสนับสนุนปลานิลเพื่อการส่งออกอย่างจริงจัง พร้อมทั้งรักษาคุณภาพการผลิตปลานิลให้เป็นไปตามมาตรฐานการผลิตตามความต้องการของประเทศผู้นำเข้า โดยคำนึงถึงคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์เป็นสำคัญ ย่อมจะเป็นการยกระดับสินค้าไทยให้ก้าวไกลจากตลาดในประเทศไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขันในตลาดโลกอย่างมั่นคง

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้ดำเนินการวิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเกษตรกรและผู้เชี่ยวชาญในการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ

ซึ่งได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้จำนวน ๓ ข้อคือ

๑. เพื่อศึกษาห่วงโซ่อุปทานปลานิล

๒. เพื่อศึกษาสถานการณ์ การผลิตปลานิลในเขตภาคกลาง ตลาดรับซื้อและพฤติกรรมการเลี้ยงปลาของเกษตรกร รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตปลานิล

๓. นำเสนอแนวทางการเพิ่มผลผลิตปลานิลจากการเพาะเลี้ยง

สรุปผลวิจัยได้ดังนี้ ห่วงโซ่อุปทานปลานิล มีความสลับซับซ้อนมากเพราะแหล่งเลี้ยงอยู่กระจัดกระจายทั้งภายนอกและภายในเขตชลประทาน ทำให้ต้องมีผู้รวบรวมผลผลิตปลาหลายลำดับชั้น จึงมีปัญหาทั้งด้านการควบคุมคุณภาพและค่าใช้จ่ายด้านโลจิสติกส์ที่ค่อนข้างสูง อีกทั้งผู้เลี้ยงปลาส่วนใหญ่หรือจากผลผลิตราว ๘๘% จะมีบ่อเลี้ยงขนาดใหญ่เฉลี่ย ๑๐ - ๒๐ ไร่ต่อบ่อ ซึ่งทำให้การจัดการด้านการเลี้ยงมีปัญหาด้านประสิทธิภาพ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงใช้ลูกพันธุ์ปลาที่มีคุณภาพต่ำจากโรงเพาะฟักที่ไม่ได้มาตรฐาน และมักพบปัญหาด้านภัยธรรมชาติอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ผลผลิตปลานิลที่ได้ขาดความสม่ำเสมอทั้งด้านปริมาณและมีคุณภาพไม่คงที่ ยากต่อการทำตลาดเพื่อขยายการเลี้ยงในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

การส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลรวมทั้งสัตว์น้ำอื่นๆ ซึ่งส่งผลดีโดยตรงต่อการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและเพิ่มมูลค่าในการส่งออก ยังคงมีปัจจัยเสี่ยงที่ควรระวัง รวมถึงการพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันในอนาคต โดยมีประเด็นพิจารณาเพิ่มเติม ดังนี้

เชิงนโยบาย ควรมีแนวนโยบายในการจัดสรรพื้นที่ชลประทานเพื่อการเพาะเลี้ยงปลานิลอย่างเป็นรูปธรรม โดยออกกฎหมายหรือปรับปรุงข้อกฎหมายให้สอดคล้องกับนโยบายในด้านต่างๆ รวมทั้งนโยบายในด้านการยกระดับ

มาตรฐานฟาร์มปลานิล ซึ่งกรมประมงต้องเป็นผู้รับผิดชอบดูแล ตลอดจนการสนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในรูปแบบคลัสเตอร์เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันและสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันในตลาดระดับสากลต่อไป

ส่วนในระดับปฏิบัติ ต้องรับนโยบายมาแปลงให้เป็นภาคปฏิบัติเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลได้จริง
ดังนี้

๑ ด้านการชลประทาน กำหนดพื้นที่การเลี้ยงปลาในเพื่อการพัฒนาเฉพาะในเขตชลประทาน เริ่มจากการกำหนดและจัดสรรพื้นที่การเกษตรในเขตชลประทาน มีพื้นที่น้ำร่องในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี อ่างทอง นครปฐมและราชบุรี โดยเน้นพื้นที่ขนานคลองชลประทานในระยะห่างไม่เกิน ๕ กิโลเมตร สามารถเพิ่มเติมสายส่งน้ำขนาดเล็กจากคลองชลประทานเข้าสู่พื้นที่การเลี้ยงได้โดยง่าย และจัดสรรพื้นที่เลี้ยงของเกษตรกรให้เป็นกลุ่ม เพื่อให้ง่ายต่อการจัดการทั้งด้านการขนส่งปัจจัยการผลิต การส่งน้ำเพื่อการเลี้ยง การจับปลา การขนส่งปลา และการระบายน้ำจากการเลี้ยงออกสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือเพื่อการบำบัด

๒ ด้านกรมประมง นโยบายส่งเสริมการเพาะเลี้ยงปลาใน กรมประมงต้องมียุทธศาสตร์การพัฒนาสายพันธุ์ปลาในเพื่อผลทางการพาณิชย์ให้มากขึ้น กล่าวคือ เมื่อทำการพัฒนาสายพันธุ์ปลาในให้มีทั้งอัตราการเจริญเติบโตที่ดีขึ้น ปริมาณเนื้อมากขึ้น มีความต้านทานโรคดีขึ้นแล้วจะต้องมีแผนในการส่งเสริมให้ฟาร์มเพาะพันธุ์ลูกปลาในของเกษตรกรและเอกชน มีความต้องการสายพันธุ์ปลาในของกรมประมง โดยกรมประมงสามารถรับจดทะเบียนฟาร์มและออกใบประกาศรับรองมาตรฐานฟาร์มซึ่งหมายถึงรวมถึงมาตรฐานสายพันธุ์ดีด้วย ให้เป็นที่รับรู้แก่เกษตรกรโดยทั่วไปเกิดความตระหนักถึงความจำเป็นในการใช้พ่อแม่พันธุ์ที่เป็นสายพันธุ์ดีของกรมประมงในการเพาะลูกปลาในเพื่อจำหน่ายแก่เกษตรกรต่อไป

กรมประมงต้องดำเนินยุทธศาสตร์การอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรทั้งผู้เพาะพันธุ์ปลาในและเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในอย่างต่อเนื่อง โดยมีเนื้อหาที่ทำให้เกษตรกรเข้าถึงความจำเป็นในการปรับตัวและพัฒนาเทคโนโลยีในการเลี้ยงเพื่อให้สินค้าปลาในที่ผลิตได้มีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาด

๓ ด้านกฎหมาย:กฎหมายและการควบคุม ต้องปรับปรุงกฎหมายและการบังคับใช้ใน ๒ ด้านหลัก คือกฎหมายที่เกี่ยวกับเวชภัณฑ์ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ควรปรับปรุงให้ พรบ.ยาสัตว์น้ำแยกออกมาจาก พรบ.ยาสัตว์ที่ขึ้นกับกรมปศุสัตว์ เป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของกรมประมงเพื่อให้กรมประมงมีความรับผิดชอบตลอดกระบวนการอันหมายถึงการมีหน่วยงานสัตวทยาสัตว์น้ำ

เพื่อการบังคับใช้กฎหมายควบคุมการใช้เวชภัณฑ์เป็นไปอย่างเข้มงวดและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อีกด้านคือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรพื้นที่ชลประทานเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งกรมชลประทานมีอำนาจหน้าที่สำรวจรังวัดพื้นที่เพื่อกิจการชลประทานอยู่แล้ว จึงสามารถปรับปรุงขยายขอบเขตของกฎหมายให้รองรับการบังคับใช้เพื่อการจัดสรร และกำหนดพื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในเขตชลประทาน

๔ ด้านภาครัฐและเอกชน : สนับสนุนและส่งเสริมตลาดปลานิล

ต้องส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม cluster ดังรายละเอียดในบทที่ ๒ เพื่อให้เพิ่มความสามารถในการแข่งขันในอุตสาหกรรมปลานิลทั้งตลาดภายในประเทศและตลาดส่งออก อีกทั้งยังสามารถวางแผนปริมาณผลผลิตและคุณภาพของสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ซึ่งจะเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมปลานิลของประเทศไทยเพื่อความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืนต่อไป

ในด้านของการจัดสรรพื้นที่ชลประทานเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลนั้น รัฐต้องลงทุนด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ระบบบำบัดน้ำ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพด้านโลจิสติกส์อย่างสมบูรณ์

ในด้านแรงงาน ซึ่งปัจจุบันแรงงานในฟาร์มเลี้ยงปลาต้องพึ่งพาแรงงานต่างด้าวเป็นหลัก ดังนั้นการจดทะเบียนแรงงานอย่างถูกต้องตามกฎหมายอย่างครอบคลุม โดยความสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรม จะช่วยส่งเสริมให้อุตสาหกรรมการเลี้ยงปลาของไทยมีแรงงานอย่างพอเพียงต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

ฝ่ายเผยแพร่ สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีกรมประมง, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

“เอกสารคำแนะนำ การเพาะเลี้ยงปลานิล”.

กองเศรษฐกิจการประมง กรมประมง . “สถานการณ์เศรษฐกิจการประมงและแนวโน้ม”.

เอกสารประกอบการสัมมนาแนวทางการพัฒนาการประมง. 2543.

ประมง,กรม . “การเพิ่มศักยภาพการผลิตปลานิลเพื่อการส่งออก”. เอกสารประกอบการสัมมนากรมประมง. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2550.

ประมง,กรม . “ยุทธศาสตร์การพัฒนาปลานิล (พ.ศ. 2553-2257)”. สำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดกรมประมง. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2553.

อภิสิทธิ์ แก้วฉา . “การวิเคราะห์เศรษฐกิจการเลี้ยงปลานิลเชิงพาณิชย์และกึ่งพาณิชย์ในภาคกลาง”.: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2532.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายอดิษฐ์ กฤษณวงศ์
วัน เดือน ปีเกิด	8 พฤษภาคม 2505
การศึกษา	โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ KU40 วิทยาลัยกองทัพเรือ รุ่นที่ 45
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2527 เข้าทำงานกับเครือเจริญโภคภัณฑ์ ประจำฟาร์มผลิตสุกร
โดยย่อ	พ.ศ. 2532 ผู้จัดการฝ่ายขายอาหารกึ่ง ภาคใต้ พ.ศ. 2535 ผู้จัดการทั่วไป ธุรกิจขายอาหารกึ่ง พ.ศ. 2547 รองกรรมการผู้จัดการธุรกิจอาหารสัตว์น้ำจืด พ.ศ. 2554 รองกรรมการผู้จัดการอาวุโสด้านพัฒนาธุรกิจเพาะเลี้ยงและจัด จำหน่ายอาหารสัตว์น้ำ
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองกรรมการผู้จัดการอาวุโส

